jamk.fi

Asiakkaan ääni kuuluviin

Asiakaslähtöinen COPM -haastattelu Talking Mats® -menetelmällä

Satu Railosvuo

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2016
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Terveyden edistämisen koulutusohjelma, ylempi AMK

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
JAMK University of Applied Sciences

jamk.fi

Kuvailulehti

Tekijä(t)	Julkaisun laji	Päivämäärä
Railosvuo, Satu	Opinnäytetyö, ylempi AMK	Kesäkuu 2016
	Sivumäärä 50	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x

Työn nimi

Asiakkaan oma ääni kuuluviin

Asiakaslähtöinen COPM -haastattelu Talking Mats® -menetelmällä

Tutkinto-ohjelma

Terveyden edistämisen koulutusohjelma, ylempi AMK

Työn ohjaaja(t)

Kuukkanen, Tiina

Toimeksiantaja(t)

Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki

Tiivistelmä

Itsemääräämisoikeus, osallisuus ja osallistuminen ovat tämän päivän kuntoutuksessa paljon esillä. Asiakkaan omien toiveiden ja tavoitteiden merkitys kuntoutusta suunniteltaessa, toteuttaessa ja arvioitaessa on keskiössä. Puhevammaiselle ihmiselle osallistuminen kuntoutuksensa suunnitteluun voi ilmaisu- ja ymmärtämisvaikeuksien vuoksi olla rajallista. Tähän tilanteeseen on mahdollista löytää erilaisia korvaavia kommunikointikeinoja, jotka lisäävät puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksia.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, voiko asiakaslähtöisen COPM -haastattelun toteuttaa Talking Mats® -menetelmällä ja lisääkö se puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksia.

Kanadalainen toiminnallisen suoriutumisen mittari COPM (Canadian Occupational Performance Measure) on toimintaterapiaprosessin alkuarviointiin soveltuva itsearviointimenetelmä, ja se pohjautuu asiakaslähtöiseen kanadalaiseen toiminnallisuuden ja sitoutumien malliin (CMOP-E), joka auttaa hahmottamaan ihmisen, ympäristön ja toiminnan välistä suhdetta. Talking Mats® on vuorovaikutteinen, kuvia sisältävä visuaalinen menetelmä, joka tukee puhevammaista ihmistä tehokkaampaan kommunikointiin.

Molemmista menetelmistä koottiin taustatietoja ja materiaalia, kolme toimintaterapeuttia koulutettiin käyttämään Talking Mats® -menetelmää, ja he kokeilivat asiakkaidensa kanssa COPM -haastattelun toteuttamista Talking Mats® -menetelmän avulla.

Kehittämistyössä saatujen tulosten mukaan COPM -haastattelu voidaan suorittaa Talking Mats® -menetelmällä, ja se auttaa puhevammaista ihmistä ilmaisemaan omia ajatuksia haastattelussa.

Avainsanat (asiasanat)

Puhevammainen ihminen, Kanadalainen toiminnallisen suoriutumisen mittari (COPM), Talking Mats®, osallistuminen, kommunikointi, ICF -luokitus, toimintaterapia

Muut tiedot

jamk.fi

Description

Author(s)	Type of publication	Date
Railosvuo, Satu	Master's thesis	June, 2016
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 50	Permission for web publication: x

Title of publication

Giving voice to the client

Using Talking Mats ® to Administer the client-centered COPM interview

Degree programme

Master's Degree Programme in Health Promotion

Supervisor(s)

Kuukkanen, Tiina

Assigned by

Communication and Technology Centre Tikoteekki

Abstract

Self-determination, involvement and participation are current topics in today's rehabilitation services. When planning, implementing and assessing rehabilitation the personal wishes and objectives of the client are in the focus. For a person with speech impairments, participation in planning the rehabilitation might be limited because of difficulties in self-expression and understanding. Tools have been developed to provide augmentative means of communication which improve the opportunities for the participation of the client.

The aim of the thesis was to examine whether a client-centred, COPM -interview could be conducted by using the Talking Mats® -method. Another aim was to determine whether it would improve the participation opportunities of a person with speech impairments.

The Canadian Occupational Performance Measure (COPM) is a self-assessment method applicable for the initial assessment in the occupational therapy process. It is based on the Canadian Model of Occupational Performance and Engagement (CMOP-E), which helps to illustrate the interdependence between a person, environment and occupation. Talking Mats® is an interactive method utilizing picture symbols that enable persons with speech impairments to express themselves more efficiently.

For this work, background materials were collected on both methods, and three occupational therapists were trained to use the Talking Mats® framework. Finally, they tested the implementation of a COPM interview by using Talking Mats® with their clients.

Based on the findings of this development work, a COPM interview can be implemented by using the Talking Mats® - method. Moreover, it can help individuals with speech impairments to express their views in interviews.

Keywords/tags (subjects)

Person with speech impairments, Canadian Occupational Performanse Measure (COPM), Talking Mats®, participation, communication, the ICF, occupational therapy

Miscellaneous

Sisältö

1 Johdanto 3

2 Puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuudet 5

2.1 Kommunikointi ja osallistuminen 6

2.2 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot 8

2.3 Osallistuminen ICF-viitekehyksessä 9

2.4 Epäsymmetrinen vuorovaikutus ja osallistuminen 11

3 COPM-arviointimenetelmä 13

3.1 COPM -arviointimenetelmän taustateoriaa 13

3.2 COPM -itsearviointimenetelmä 16

4 Talking Mats® 18

5 Kehittämistyön teoriaa 23

6 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja kehittämistehtävät 25

7 Opinnäytetyö toteutus 26

7.1.1 Kuvaston kokoaminen 27

7.1.2 Toimintaterapeuttien Talking Mats® -koulutus ja –kokeilu 28

7.1.3 Teemahaastattelu ja sisällönanalyysi 29

7.1.4 Haastattelun tulokset 31

7.1.5 Haastattelun luotettavuus 34

7.2 Kehittämistyön tulokset 34

7.3 COPM-haastattelun suorittaminen Talking Mats® -menetelmällä 36

7.4 Johtopäätökset 38

8 Pohdinta 39

8.1 Omat kokemukset 41

8.2 Jatkosuunnitelmat 42

Lähteet 43

Liite 1. Suostumus 47

Liite 2. Kuvaston Itsestä huolehtimisen toiminnot ja esimerkki kuvia 48

Liite 3. Käyttöohjetaulukko 1 49

Liite 4. Käyttöohjetaulukko 2 50

Kuviot

Kuvio 1. LOVIT® -kortti.....7

Kuvio 2. CMOP -E Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli.....14

Kuvio 3. Asiakaslähtöinen toimintaterapiaprosessi..... 15

Kuvio 4. Esimerkki matosta, jossa käytetty PCS -kuvia 20

Kuvio 5. Esimerkki digitaalisesta matosta, jossa Talking Mats®:n omat kuvat.....21

Kuvio 6. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta..... 23

Kuvio 7. Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi 25

Kuvio 8. Opinnäytetyön eteneminen.....27

Kuvio 9. Tärkeysasteikko.....37

1 Johdanto

Toimintaterapia perusajatuksena on näkemys ihmisen mahdollisuudesta vaikuttaa tulevaisuuteensa, terveyteensä ja hyvinvointiinsa tekemisen, omien valintojen ja omaan elämään osallistumisen avulla. Toimintaterapiassa on tavoitteena mahdollistaa asiakkaan aktiivinen osallistuminen omaan elämäänsä ja sen valintoihin. Ihmisen toiminnallisuus syntyy aina yksilön, toiminnan ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. (Suomen Toimintaterapeuttiliitto 2013)

Toimintaterapian tavoitteena on edistää toiminnallista oikeudenmukaisuutta ja yksilön toiminnan mahdollisuuksia. Usein toimintaterapian asiakkaat ovat keskivertoa heikommassa asemassa, jolloin asiakaslähtöinen työote ja asiakkaan kohtaaminen aktiivisena, omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttavana kumppanina on tärkeää. Tämä edistää toiminnallista oikeudenmukaisuutta, vaikka se ei olisikaan tietoinen valinta. Oleellista on kiinnittää huomiota asiakkaan mahdollisuuksiin osallistua toimintaan ja päätöksentekoon kohtaamisten eri vaiheissa. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi 2011, 20-21.)

Työskentelin Kehitysvammaliitto ry:n Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekissa 2014 asti. Työssäni kohtasin puhevammaisia ihmisiä, joiden kanssa etsimme heille toimivampia kommunikointikeinoja. Tikoteekin toiminnan tavoitteena on edistää puhevammaisten ihmisten kommunikointia ja vammaisten ihmisten tietotekniikan käyttöä. Suomessa on arviolta 65 000 puhevammaista ihmistä, joista noin 30 000 tarvitsee apuvälineitä pystyäkseen kommunikoimaan. (Papunet 2014)

Puhevammaisella henkilöllä tarkoitetaan kuulevaa henkilöä, joka ei pysty viestimään ajatuksiaan, asioimaan tai vastaanottamaan tietoa puhutun kielen avulla. Puhe tai sen ymmärtäminen voivat olla eri syistä puutteellisia tai puuttua kokonaan. Tämä tilanne voi olla joko väliaikaisesti tai pysyvästi. Puhetta voivat vaikeuttaa monet eri

syyt; esimerkiksi CP-vamma, kehitysvammat, erilaiset neurologiset sairaudet ja häiriöt, kuten lasten kehitykselliset kielihäiriöt, MS - ja ALS -tauti, aivoverenkierron häiriöt ja aivovammat. Jokaisella on oikeus puhua ja ilmaista itseään. Toimiva kommunikointi mahdollistaa ymmärretyksi tulemisen. Vuorovaikutus ja kommunikointi ympäristön ihmisten kanssa kuuluvat ihmisoikeuksiimme ja ovat siksi loukkaamattomia. (Papunet 2014.)

Toiminnallinen oikeudenmukaisuus nousee esiin, kun mietitään puhevammaisten ihmisten mahdollisuuksia tulla kuulluksi itseään koskevassa päätöksenteossa. Monet käytössä olevat arviointimenetelmät perustuvat puheeseen. Puhevammaisella ihmisellä on usein vaikea ilmaista itseään ja vaikuttaa tätä kautta valintoihin. Lisäksi monilla puhevammaisilla ihmisillä on myös ymmärtämisen vaikeuksia, jotka myös estävät osallistumista oman elämän valintoihin. Osa puhevammaisista ihmisistä hyötyy puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointikeinoista. (Papunet 2014.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on löytää keinoja puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen toimintaterapiaprosessissa. Työn tavoitteena on selvittää, voiko asiakaslähtöisen COPM -haastattelun toteuttaa käyttämällä Talking Mats® -menetelmää, ja lisääkö näiden menetelmien käyttö yhdessä puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksia haastattelijan näkökulmasta.

Puolistrukturoitua COPM- haastattelumenetelmää käytetään Suomessa myös puhevammaisten ihmisten kanssa. COPM on haastatteluun perustuva päivittäisen elämän toiminnoista suoriutumisen itsearviointimenetelmä, joka on suunniteltu toimintaterapeuttien käyttöön. Menetelmällä selvitetään asiakkaan omaa kokemusta selviytyä päivittäisen elämän toiminnoista. Haastattelussa asiakas saa itse kertoa oman kokemuksensa. Puhevammaisella ihmisellä on usein vain vähän keinoja kertoa omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Talking Mats® on kuvia sisältävä visuaalinen haastattelumenetelmä, joka tukee puhevammaista ihmistä tehokkaampaan kommunikointiin.

Se antaa hänelle mahdollisuuden kuvien ja visuaalisen asteikon avulla kertoa omia kokemuksiaan.

Tavoitteena on myös koota toimintaterapeuttien saataville käytännön työväline, jonka avulla puhevammainen ihminen voi ilmaista omia mielipiteitään ja osallistua aktiivisesti. Arvioinnissa tarvittavista kuvista kootaan kuvasto, joka olisi ladattavissa Papunet - sivustolta ja näin helposti kaikkien toimintaterapeuttien saatavissa. Tässä on käyty neuvottelua yhteistyöstä Kehitysvammaliitto ry:n Papunet-tiimin kanssa.

Kanadassa COPM -haastattelun suorittamisesta Talking Mats® -menetelmää käyttäen on tehty laadullinen pilottitutkimus. Siinä koottiin lasten kuntoutussairaalan toimintaterapeuttien kokemuksia COPM:n suorittamisesta Talking Mats® -menetelmällä. Toimintaterapeuttien kokemukset olivat myönteisiä. Talking Mats® mahdollisti COPM:n käytön puhevammaisten lasten ja nuorten kanssa. Heistä oli tärkeää, että puhevammaiset lapset ja nuoret saivat Talking Mats®:n avulla kerrottua COPM -haastattelussa omia näkemyksiään. Toimintaterapeuttien mukaan yhdistäminen mahdollisti asiakkaille aktiivisemman osallistumisen. Jatkotutkimuksen aiheiksi nousivat: kuvastojen kehittäminen edelleen, asiakkaan näkemykset Talking Mats®:n käytöstä COPM -haastattelun suorittamiseen sekä menetelmien yhdistämisen soveltuvuuden eri asiakasryhmille. (Teachman, Wainer, Weinberg, McClement & Franks 2010.)

2 Puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuudet

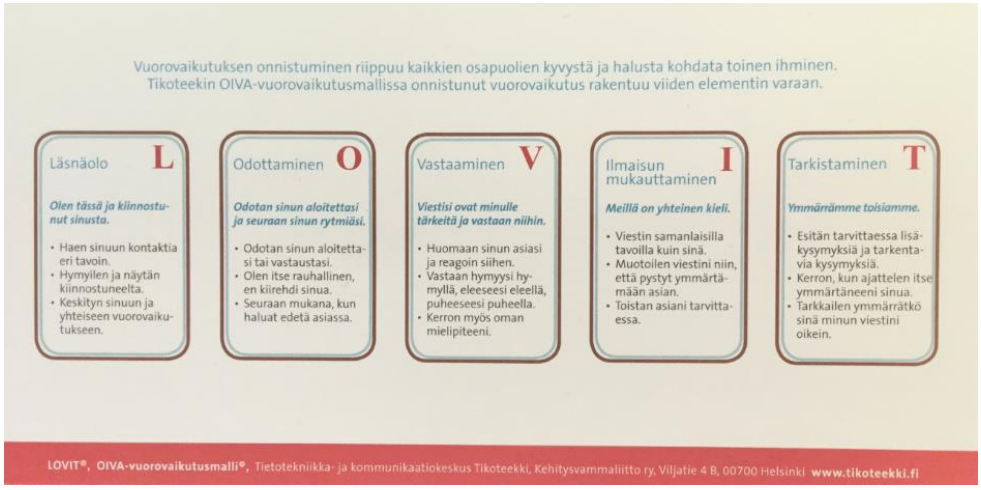
Vammaispoliittisessa ohjelmassa (Vahva pohja osallisuudelle … 2010, 56-57) painotetaan vammaisten ihmisten oikeutta vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon ja oikeutta saada tarvitsemansa tieto heille ymmärrettävässä muodossa. Puhevammaisten ihmisten oman mielipiteen ja oman tahdon esille tuomista on tarpeen tukea tarvittavin kommunikointikeinoin.

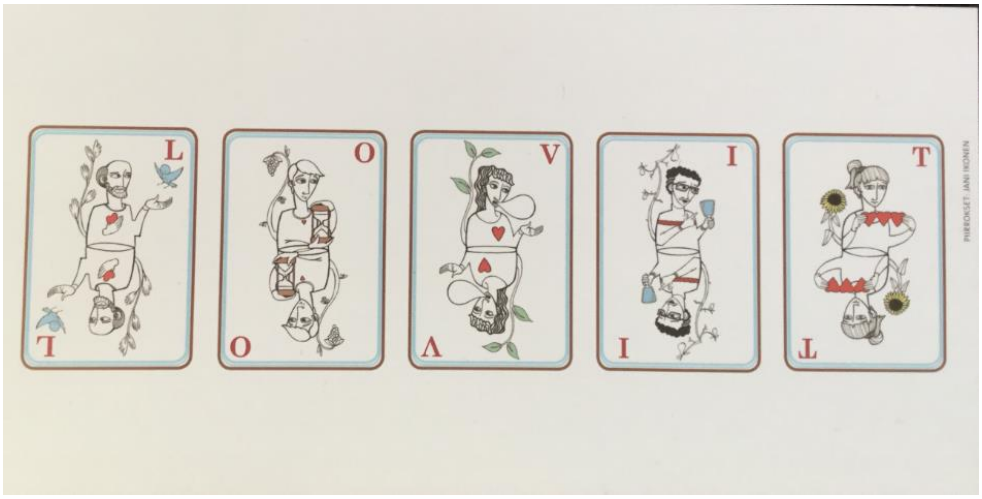
2.1 Kommunikointi ja osallistuminen

Kommunikointi sisältää aina kohtaamisen. Se voi olla sanallinen tai se voi olla jollain muulla tavoin ilmaistujen viestejä. Kommunikoinnissa on oleellista, että osapuolet käyttävät yhteistä kieltä; kieltä jota molemmat ymmärtävät ja osaavat käyttää. Puhe kommunikointikeinona saattaa häiriintyä useista syistä. Tai ihminen voi menettää jo oppimansa kielellisen kyvyn sairauden tai vammautumisen seurauksena. Usein puhevammaisella ihmisellä on heikommat mahdollisuudet käyttää joustavasti erilaisia kommunikointikeinoja kuin muilla ihmisillä. Keskustelukumppani voi usein melko vähäisellä vaivalla opetella käyttämään puhevammaisen ihmisen käyttämiä keinoja. Pelkkä keinon opettelu ei kuitenkaan riitä, vaan keino muuttuu aidoksi viestinnän välineeksi, kun sitä käytetään todelliseen vuorovaikutukseen. (Launonen 2007, 8; Ekhom 2015, 3)

Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu toisen arvostaminen ja huomioiminen. Tasa-arvoisessa vuorovaikutussuhteessa molemmilla on yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa viestinnän etenemiseen ja molemmilla osapuolilla on välttämätön roolinsa. Yhteisten asioiden merkityksistä neuvotellaan ja tällä tavoin etsitään ja rakennetaan yhteisymmärrystä ja jaettu kokemusta. Molemmat ilmaisevat itselleen merkityksellisiä asioita ja yrittävät ymmärtää toistensa näkökulmat yhdessä jaettuun kiinnostuksen kohteeseen. Puhevammaisen ihmisen itsemääräämisoikeus ja osallisuus toteutuvat vain, jos hänellä on mahdollisuus kommunikoida ja osallistua häntä itseään koskevaan päätöksen tekoon. Puhevammaiset ihmiset ovat usein riippuvaisia keskustelukumppanin taidoista tukea heidän vuorovaikutustaan. (Launonen 2007, 8; Ekhom 2015, 3; Vuoti, Burakoff & Martikainen 2010, 12.)

Kehitysvammaliiton OIVA-hankkeessa vuosina 2005 – 2008 kehitettiin LOVIT® -malli, johon kiteytettiin varhaisen vuorovaikutuksen teorioista viisi elementtiä. Nämä elementit vahvistavat vuorovaikutusta. Tämä malli on kehitetty vaikeimmin puhevammaisten kanssa työskentelyssä, mutta se sopii hyvin kaikkiin vuorovaikutustilanteisiin. LOVIT® -mallin onnistuneessa vuorovaikutuksessa vuorovaikutuskumppani on vastavuoroisesti läsnä, odottaa ja antaa tilaa kumppaninsa aloitteille, vastaa aloitteisiin, mukauttaa ilmaisuaan kumppaninsa tarpeita vastaavaksi ja tarkistaa, onko yhteisymmärrys saavutettu. Muistin tueksi elementtien keskeisten sanojen alkukirjaimista muodostettiin LOVIT®-muistisääntö. LOVIT® -mallista on hankkeen aikana julkaistu LOVIT® -kortti, jossa kerrotaan mallista tarkemmin. (Kuva kortista on kuviossa 1.) LOVIT® -mallin elementit ohjaavat keskustelukumppania vuorovaikutuksessa puhevammaisen ihmisen kanssa. Se antaa selkeitä toimintaohjeita erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin.

Kuvio 1 LOVIT® -muistikortti (Kehitysvammaliiton Tikoteekki, Oiva-hanke 2010.)

2.2 Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot

Kommunikointi on vastavuoroista toimintaa ja se muodostuu viesteistä, joita lähetetään ja vastaanotetaan. Molemmat osapuolet osallistuvat siihen yhtä aikaa ja vuorotellen. Jos jommallakummalla osapuolella on ongelmia viestien vastaanottamisessa tai lähettämisessä, on se vuorovaikutustilanteessa aina yhteinen ongelma. Puhuminen on ihmisille tyypillisin kommunikoinnin muoto. Puheilmaisu voi kuitenkin erilaisista syistä olla joko puutteellista tai puuttua kokonaan. Tällöin puhetta tukeva tai korvaava kommunikointi voi auttaa löytämään mahdollisuuden viestien välittämiseen. Usein Suomessa käytetään puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista lyhennettä AAC, joka tulee englanninkielisestä termistä Augmentative and Alternative Communication. (Huuhtanen 2011, 12-14.)

Kommunikoinnin muodot voidaan jakaa useilla eri tavoilla, paljon käytettyä jako on avusteiset ja ei-avusteiset kommunikointikeinot. Avusteisiin kommunikointikeinoihin kuuluvat sellaiset kommunikoinnin muodot, joissa ilmaisu on fyysisesti olemassa käyttäjästä erillään. Tällöin käyttäjä valitsee merkin ilmaisuunsa. Tähän ryhmään kuuluvat mm. esineet, kuvat, symbolijärjestelmät, blisskieli, kirjaimet, sanat ja lauseet. Erilaiset osoitustaulut, puhelaitteet, tietokoneet ja muut kommunikoinnin apuvälineet sisältyvät tähän ryhmään. Ei-avusteinen kommunikointi sisältää puolestaan sellaisia kommunikoinnin muotoja, joissa ihminen tuottaa kielelliset viestit itse. Käyttäjä siis itse tuottaa ilmaisut. Tähän kuuluvat tukiviittomat, luonnolliset eleet, toiminta- ja kehoviestit ja morsetus. (Huuhtanen 2011, 14-15. ; von Tetzchner – Martinsen 1999, 21.)

2.3 Osallistuminen ICF -viitekehyksessä

Viime vuosina Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus ICF on nostanut osallistumisen ja suoritukset kiinnostuksen kohteiksi kuntoutuksen kentällä. ICF-luokitus on lyhenne sanoista International Classification of Functioning, Disability and Health. Tämä luokitus liittyy WHO:n kansainväliseen lääketieteelliseen terveydentilan ICD-10 luokitukseen ja se on hyväksytty maailman terveysjärjestön WHO:n yleiskokouksessa vuonna 2001. ICF-luokitus tarjoaa kansainvälisesti yhtenäisen kielen ja viitekehyksen kuvaamaan henkilön terveydentilaa ja siihen liittyvää toiminnallista tilaa sekä mahdollistaa näiden tietojen vertailun kansainvälisesti. Sitä voidaan hyödyntää kliinisen työn välineenä mm. kuntoutustarpeen arvioimiseen sekä tuloksellisuuden arviointiin. (ICF 2004, 3-7.)

ICF-luokituksessa henkilön toimintakykyä tarkastellaan toisaalta ruumiin ja kehon toimintojen ja rakenteiden pohjalta ja toisaalta suoritusten ja osallistumisen pohjalta. Ruumiin ja kehon toiminnot ja rakenteet viittaavat yksilön elinjärjestelmän fysiologisiin ja psyykkisiin toimintoihin tai ruumiin anatomisiin osiin. Suorituksilla kuvataan niitä tehtäviä ja toimia, joita yksilö toteuttaa. Osallistumisella tarkoitetaan yksilön toimintaa eri elämätilanteissa, mm. sosiaalisten roolien toteuttamista. (Järvikoski, Hokkanen & Härkäpää 2009, 22-23; Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa 2010, 10-11.)

ICF-luokitus sisältää myös kontekstuaaliset tekijät, jotka koostuvat ympäristötekijöistä ja yksilötekijöistä. korostaa toisaalta kontekstia, joka luo edellytykset toiminnalle ja toimintakyvyn kehittymiselle ja jota yksilöt toiminnallaan jatkuvasti luovat ja uudistavat. Ympäristöön kuuluvat sekä fyysinen että sosiaalinen ympäristö: toisaalta ympäristö, jonka yksilö välittömästi kohtaa, toisaalta yksilöön epäsuoremmin vaikuttavat epäviralliset ja viralliset rakenteet, järjestelmät, normit ja asenteet. Malli ottaa viitekehyksen tasolla huomioon myös erilaisten yksilöön kiinnittyvien tekijöiden merkityksen: niistä esimerkkejä ovat henkiset resurssit,

identiteetti, itsetunto, hallintakäsitykset, selviytymiskeinot ja elämäntavat. (Järvikoski ym. 2009, 22-23; Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa 2010, 10-11.)

Kuntoutuksessa osallisuudesta ja osallistumisesta voidaan puhua kahdella tasolla. Toinen taso koskee yksilön osallisuutta omaan kuntoutustapahtumaan. Tämä sisältää osallistumisen tavoitteiden asettamiseen, suunnitteluun ja myös saavutettujen tulosten arviointiin. Toinen taso koskee yleisempää osallistumista kansalaisena ja eri yhteisöjen jäsenenä. Voidaan olettaa, että aktiivinen osallistuminen omaan kuntoutukseen luo edellytyksiä myös yhteisölliseen osallistumiseen. (Järvikoski ym. 2009, 22-23.)

ICF -luokituksessa kommunikointi kuuluu suoritukset ja osallistuminen alueeseen d pääluokkaan 3. Kommunikointi on jaettu kolmeen osaan: viestien ymmärtäminen, viestien tuottaminen ja keskustelu sekä kommunikointilaitteiden ja -tekniikoiden käyttäminen. Jokaisessa osassa on huomioitu myös puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi. Keskustelu sisältää ajatusten ja ideoiden vaihtamisen aloittamisen, ylläpitämisen ja lopettamisen, jotka ovat keskustelun tärkeimmät elementit. Tasa-arvoiseen keskusteluun sisältyy mahdollisuus aloittaa, ylläpitää ja lopettaa keskustelu. ICF:n avulla voidaan koota yksilöllinen, laaja-alainen kuvaus puhevammaisen ihmisen toimintakyvystä kommunikoinnin alueella sekä seurata siinä tapahtuvia mahdollisia muutoksia. ICF avulla voidaan ohjata kuntoutuksen suunnittelua ja kohdentamista. Vaikka puhevammaisen ihmisen kommunikointikykyä ei välttämättä voida palauttaa, niin erilaisin kuntoutustoimenpiten voidaan mahdollistaa hänen osallistumisensa koulutukseen, työhön tai muuhun yhteiskunnalliseen elämään. Osallistumismahdollisuuksien luomisella on kuntoutuksessa keskeistä. Kuntoutustoimenpiteitä on monenlaisia, joissa osassa puhevammainen ihminen itse on keskeisessä roolissa, mutta osa toimenpiteistä kohdistuu ympäristötekijöihin. (ICF 2004, 133-136.; Paltamaa & Anttila 2015,)

2.4 Epäsymmetrinen vuorovaikutus ja osallistuminen

Kielellisestä epäsymmetriasta puhuttaessa tarkoitetaan tilannetta, jossa yhdellä tai useammalla osallistujalla on erilaisia rajoituksia kielitaidossaan. Rajoitukset voivat johtua neurologisesta vammasta tai poikkeavuudesta, sairaudesta tai kehityksellistä viivästymästä. Myös se, että puhuttu kieli ei ole osallistujan äidinkieli voi johtaa epäsymmetriseen vuorovaikutukseen. Puhevammaisen ihmisen ja toimintaterapeutin yhteinen keskustelu on usein epäsymmetrinen, mikä voi vaikuttaa keskustelun työnjakoon. Mitä vähemmän keinoja puhevammaisella ihmisellä on, sitä suurempi on osaavamman osallistujan, toimintaterapeutin, valta ja vastuu. Jos puhevammaisella ihmisellä on vaikeuksia verbalisoida asiaansa, saattaa osaavampi puhuja päätyä sanoittamaan toisen puolesta. Silloin vuorovaikutus rakentuu tämän puhujan tulkintojen varaan. (Leskelä & Lindholm 2011, 14-15.)

Kielellinen epäsymmetria näkyy eri tavoin eri ryhmissä, riippuen siitä onko kyse heikentyneestä kielitaidosta, pysyvistä neurobiologisista poikkeavuuksista vai kielitaidosta, jota vielä ei ole saavutettu. Myös tietoisuus omista ja toisen osallistujan kielitaidon puutteista vaihtelee eri ryhmillä. Afaattinen henkilön kielitaito on usein heikentynyt äkillisesti ja hän on menettänyt taitoja, joita hänellä on aikaisemmin ollut. Tällöin hänelle on voinut jäädä mielikuva tai tunne siitä, että vuorovaikutus on joskus sujunut paremmin tai ylipäänsä toisin. Hänellä on voinut myös säilyä vuorovaikutuksellisia taitoja, vaikka kielelliset taidot olisivatkin heikentyneet. Afaattinen henkilö saattaakin olla parempi kommunikoimaan kuin puhumaan. Tietoisuus omista kielellisistä rajoituksista vaikuttaa monin tavoin osallistujan toimintaan vuorovaikutustilanteissa. (Leskelä & Lindholm 2011, 17-18.)

Kielellinen epäsymmetria johtaa usein osallistumisen epäsymmetriaan, ja kielellisesti osaavampi kantaa suuremman vastuun keskustelun läpiviemisestä. Tämä vaikuttaa keskustelun etenemiseen ja saattaa vähentää puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksia. Epäsymmetrisen vuorovaikutuksen tutkimusta tehdään erityisesti

logopedian ja lingvistiikan alueella. Tutkimuksella on kuitenkin laajempikin merkitys. Eri alojen ammattilaiset voivat hyödyntää jokapäiväisessä työssään tietoa erityisryhmien kielenkäytöstä ja keskustelukäytänteistä. Näiden tietojen avulla on mahdollista edistää kielellisesti heikomman keskustelukumppanin kommunikointia. Tutkimus ei ole perusteltavissa pelkästään ammattilasten näkökulmasta. Tärkeimpänä motivaationa tutkimukselle on nostaa esiin kielellisesti heikommassa asemassa olevan ihmisen tarve tulla kuulluksi ja ilmaista itseään. Oikeus sananvapauteen ja kommunikointiin on perusoikeus, joka mainitaan YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa (1948, artikkeli 19), YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (2006, artikkeli 12) ja Suomen perustuslaissa (12 §). (Leskelä & Lindholm 2011, 27-28.)

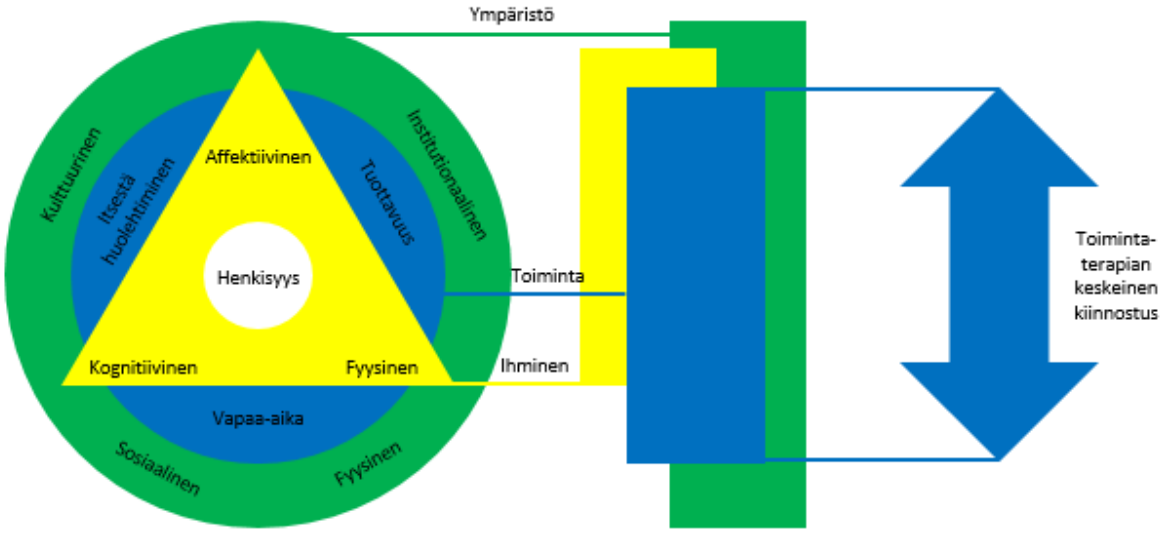
Jos keskustelukumppanien kielelliset taidot ovat huomattavan eritasoiset, voi osaavampi keskustelukumppani sopeuttaa omaa puhettaan keskustelukumppanilleen ymmärrettäväksi eri keinoja hyväksi käyttäen. Keinoja yksinkertaistaa puhetta kielellisesti epäsymmetrisessä vuorovaikutustilanteessa kutsutaan selkokielisen vuorovaikutuksen ohjeiksi. Nämä ohjeet on tarkoitettu ennen kaikkea tilanteisiin, joissa kommunikoidaan puheella. Mitä vähemmän kommunikoinnista tapahtuu puheella, sitä enemmän painottuvat puhetta korvaavat keinot, joita on mm. Talking Mats® -menetelmä. Selkokielisen vuorovaikutuksen ohjeita voi soveltuvien osin hyödyntää, mutta ne eivät näissä tilanteissa yksin riitä, vaan on myös hyödynnettävä muita keinoja. Selkokieliset vuorovaikutuksen ohjeet löytyvät kirjasta Haavoittuva keskustelu. (Leskelä & Lindholm 2011, 279.)

3 COPM-arviointimenetelmä

3.1 COPM -arviointimenetelmän taustateoriaa

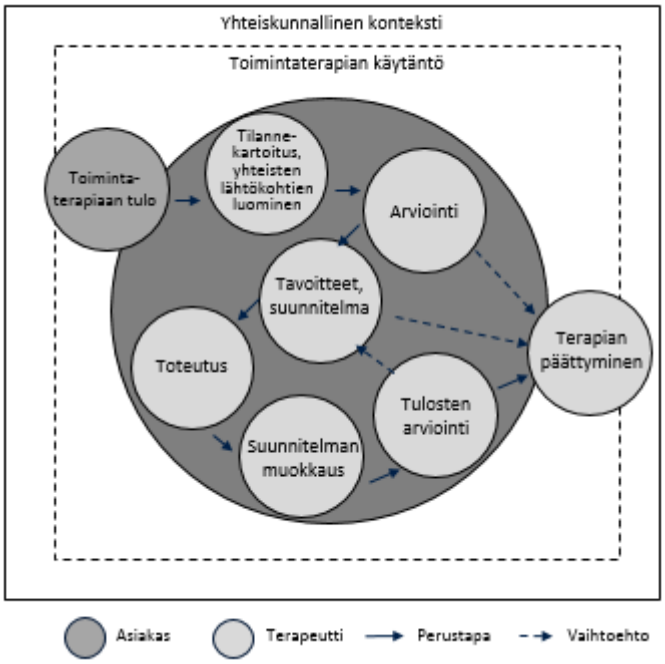
Toimiva kommunikointi mahdollistaa ymmärretyksi tulemisen ja osallistumisen vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Asiakkaan ja toimintaterapeutin välisessä kohtaamisessa yhteisen ymmärryksen löytyminen helpottaa terapiasuhteen luomista. Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumien malli (Canadian Model of Occupational Performance and Engagement, CMOP-E) kuvaa ihmisen, ympäristön ja toiminnan välistä suhdetta. Tämä suhde on dynaaminen ja sen tuloksena on toiminnallisuus. Ihminen on yhteydessä ympäristöönsä ja toiminta tapahtuu vuorovaikutuksessa ihmisen, ympäristön ja toiminnan välillä. (Polatajko, Davis, Stewart, Canti, Amoroso, Purdie & Zimmerman 2007: 26–27; Hautala ym.2011: 208–209.)

CMOP-E -mallissa toiminta liittyy merkittävänä tekijänä ihmisen kokemaan terveyteen ja hyvinvointiin sekä toiminnalliseen oikeudenmukaisuuteen. Malli on asiakaslähtöinen ja korostaa mahdollisuutta osallistua itselle merkitykselliseen ja tarkoituksenmukaiseen toimintaan. Tässä mallissa asiakas on terapiatarpeen, tavoitteiden, sisällön määrittämisen, toteuttamisen ja tulosten arvioinnin keskiössä. Malli huomioi asiakkaiden erilaisuuden ja erilaiset toimintaympäristöt ja se sopii käytettäväksi erilaisten asiakkaiden kanssa. Toiminnallisuus ja toimintaan sitoutuminen ovat CMOP-E mallin keskeisiä käsitteitä. Toiminnallisuus syntyy ihmisen, toiminnan ja ympäristön vuorovaikutuksessa ja liittyy toiminnan suorittamiseen. Kuvio 2 havainnollistaa tätä suhdetta. Toimintaan sitoutuminen on laajempi käsite, johon sisältyy kaikki ne toiminnot, jotka kuuluvat asiakkaan elämään. Toimintaan sitoutuminen voi olla aktiivista tai passiivista, voimakkuudeltaan se voi olla satunnaista tai pysyvää ja se voi sisältää uuden kokeilua tai olla vakiintunutta toimintaa. (Polatajko ym. 2007: 26–27; Hautala ym. 2011: 208–209.)

Kuvio 2 CMOP-E Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli (alkuperäinen kuvio Polatajko ym. 2007: 23.)

Toimintaterapiaprosessin tavoitteena on edistää sekä toiminnallisuutta että toimintaan sitoutumista asiakkaan elämässä. Kanadalainen toimintaterapiaprosessin kehys (The Canadian Practice Process Framework, CPPF) on tarkoitettu kuvaamaan tätä näyttöön perustuvaa, asiakaslähtöistä toiminnan mahdollistamisen prosessia. Terapiaprosessin kehys koostuu neljästä elementistä, joista kolme on kontekstuaalista: yhteiskunnallinen konteksti, toimintaterapian käytännöt ja toimintaterapeutin käyttämä teoreettinen tausta. Nämä luovat taustan prosessimallille, joka sisältää kahdeksan avainkohtaa. Prosessin vaiheet näkyvät kuviossa 3. (Craik – Davis - Polatajko 2007a: 233, Hautala- Hämäläinen 2011: 222-224.)

Kuvio 3 Asiakaslähtöinen toimintaterapiaprosessi (alkuperäinen kuvio Craik – Davis - Polatajko 2007a: 233, Hautala- Hämäläinen 2011: 222-224.)

Toimintaterapiaprosessi on asiakaslähtöinen yhteistyömalli, jossa asiakas ja terapeutti käyvät koko ajan keskustelua. Yhteiset päätökset prosessin eri vaiheissa pohjautuvat tähän keskusteluun. Asiakkaan osallistuminen aktiivisena toimijana koko prosessin ajan on tärkeää, koska hän on oman elämänsä ja toimintaan sitoutumisen asiantuntija. Prosessi alkaa toimintaterapeutin kohdatessa asiakkaan, jolla on toiminnallisia haasteita. Asiakkaan tilanteen kartoittamisen ja yhteisten lähtökohtien luomisen avulla määritellään ne ensisijaiset toiminnalliset hankaluudet ja toiminnalliset päämäärät, joihin yhdessä pyritään. Tähän vaiheeseen sopii menetelmäksi Canadian Occupational Performance Measure, COPM. (Craik ym. 2007b, 254.; Hautala- Hämäläinen 2011: 225.)

3.2 COPM -itsearviointimenetelmä

Kanadalainen toiminnallisuuden ja sitoutumisen malli sisältää toiminnallisuuden itsearviointimenetelmän COPM (Canadian Occupational Performance Measure), joka on toimintaterapeuteille soveltuva käytännön työväline. COMP on asiakaslähtöinen, puolistrukturoitu ja standardoitu haastattelumenetelmä, jolla kartoitetaan päivittäisen elämän toiminnoista suoriutumista asiakkaan itsensä kokemana. COPM soveltuu sekä toimintaterapian alkuarvioinnin tilannekartoitukseen että toimintaterapian vaikuttavuuden mittaamiseen terapiajakson jälkeen. Asiakaslähtöinen arviointi ei pohjaudu objektiiviseen havainnointiin vaan lähtee liikkeelle siitä, että asiakas saa itse määritellä oman toimintansa omiin kokemuksiinsa pohjaten. Hän kertoo itse, mitkä ovat hänelle tärkeitä toimintoja, kuinka hän niistä suoriutuu ja miten tyytyväinen hän on suoritukseensa. (Law ym. 2005, 9-11., TOIMIA toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto 2016.)

Haastattelussa asiakas nimeää hänelle tärkeät toiminnot, joiden suorittamisessa hänellä on haasteita. CMOP-E:n mukaisesti COPM haastattelun toiminnot jaetaan itsestä huolehtimiseen, tuottavuuteen ja vapaa-aikaan. Itsestä huolehtimisen alue jakautuu kolmeen osa-alueeseen: henkilökohtaiset toiminnot, liikkuminen ja asioiden hoitaminen. Tuottavuuteen kuuluvat palkka/vapaaehtoistyö, kotitöiden tekeminen ja leikkiminen/koulunkäynti. Vapaa-aikaan sisältyvät rauhalliset ja aktiiviset harrastukset sekä sosiaalisten suhteiden hoitaminen. Olennaista toiminnallisuudessa on näiden kolmen kokonaisuuden integraatio ja tasapaino. (Law ym. 2005, 9-11., TOIMIA 2016.)

COPM on standardoitu arviointimenetelmä, johon on olemassa spesifit ohjeet ja menettelytavat. COPM:n haastatteluosuus on teemahaastattelun periaatteiden mukainen puolistrukturoitu haastattelu. Pisteytys puolestaan on strukturoitu. Saadut tulokset eivät ole normipohjaisia, vaan niitä voi tarkastella asiakkaan

subjektiivisena käsityksenä toiminnoista. Pisteytyksen avulla voidaan tarkastella yksilöllisiä muutoksia eri arviointikerroilla. (Law ym. 2005, 27.)

COPM -arviointiprosessi jakautuu viiteen vaiheeseen. Sen toteuttamiseen menee noin 15-30 minuuttia kokeneelta haastattelijalta. Haastattelun tulokset kirjataan täytettävälle lomakkeelle. Ensimmäinen vaihe on toiminnan ongelmien tunnistaminen. Tässä vaiheessa asiakas nimeää niitä päivittäisiä toimintoja, joita hän haluaa tehdä, hänen täytyy tehdä tai joita hänen odotetaan tekevän, mutta joista suoriutuminen on jostain syystä vaikeutunut. Asiakasta pyydetään miettimään toimintoja, jotka tyypillisesti kuuluvat hänen päiväänsä. Toisessa vaiheessa asiakasta pyydetään pisteyttämään pisteytyskortin avulla jokaisen toiminnan tärkeys. Pisteytyskortin skaala on 1-10, (1 = ei ole lainkaan tärkeä, 10 = on erittäin tärkeä). Asiakas asettaa näin toiminnat teemoittain tärkeysjärjestykseen. (Law ym. 2005, 16-21.)

Kolmas vaihe on pisteyttäminen. Asiakas valitsee edellisen vaiheen tietoja hyödyntäen 1-5 hänelle tärkeintä tai kiireellisintä toimintoa, joihin hän haluaa toimenpiteiden kohdistuvan. Nämä valitut toiminnot asiakas arvioi yksi kerrallaan pisteytyskorttien avulla. Ensin hän arvioi, miten hän mielestään suoriutuu kyseisestä toiminnosta (1 = en suoriudu lainkaan, 10 = suoriudun erittäin hyvin) ja sitten, miten tyytyväinen hän on senhetkiseen suoriutumiseensa (1 = en ole lainkaan tyytyväinen, 10 = olen erittäin tyytyväinen). Seuraavaksi lasketaan suoriutumisen ja tyytyväisyyden kokonaispisteet laskemalla pisteet yhteen ja jakamalla tulos valittujen toimintojen määrällä. (Law ym. 2005, 22-24.)

Neljäs vaihe on uudelleen arviointi, joka voidaan tehdä sopivan pituisen terapiajakson jälkeen. On suositeltavaa, että uudelleen arvioinnin päivä sovitaan yhdessä jo ennen jakson alkamista. Tässä arvioinnissa asiakas pisteyttää uudelleen aiemmin valitut toiminnot suoriutumisen ja tyytyväisyyden osalta. Näistä lasketaan kokonaispisteet, joita voidaan verrata aiempiin pisteisiin. Vaiheessa 5 lasketaan

muutospisteet. Muutospisteet lasketaan vähentämällä ensimmäisen kerran pisteet toisen kerran pisteistä. Näillä pisteillä voidaan arvioida terapiajakson vaikuttavuutta sekä havainnollistaa tapahtunutta muutosta asiakkaalle. COPM on yksilöllinen arviointimenetelmä ja asiakkaan pisteitä voidaan verrata vain hänen omiin aiempiin pisteisiinsä. Kliinisesti merkittävänä voidaan tutkimusten mukaan pitää kahden tai useamman pisteen muutosta. COPM:n voi toistaa niin monta kertaa kuin katsotaan tarpeelliseksi. (Law ym. 2005,23-25.)

COPM itsearviointimenetelmää on tutkittu eri sairausryhmillä, monen ikäisillä, eri kieliryhmissä ja kulttuureissa ja todettu luotettavaksi ja päteväksi menetelmäksi. Sillä voidaan selvittää asiakkaan itsensä havaitsemaa toiminnan muutosta ajan kuluessa. Parhaiten COPM soveltuu asiakkaille, jotka kykenevät nimeämään haasteitaan ja kommunikoimaan tavoitteistaan toimintaterapeutin kanssa. COPM:n soveltuvuutta asiakkaille, joilla on kommunikoinnin haasteita tai vaikeuksia tunnistaa toiveitaan, tutkitaan edelleen käytännössä. Myös suomennetun COPM:n käytettävyyttä tutkittaessa käytön haasteita esiintyi niiden henkilöiden kanssa, jotka olivat sairauden akuuttivaiheessa tai joilla oli kommunikoinnin ongelmia tai kognitiivisia haasteita. Suomalaiset toimintaterapeutit kokivat COPM:n käytön mm. edistävän asiakaslähtöistä työskentelyä, vahvistavan yhteistyötä ja helpottavan tavoitteiden asettamista, terapian suunnittelua ja vaikuttavuuden osoittamista. (Townsend, Egan, Law, Manojlovich & Head. 2007: 284; Law ym. 2005, 3-4, 8, 29.)

4 Talking Mats®

Talking Mats® on vuorovaikutteinen, kuvia sisältävä visuaalinen menetelmä, joka tukee puhevammaista ihmistä tehokkaampaan kommunikointiin. Siitä on julkaistu kaksi versiota. Ensimmäiseen (1998) versioon kuuluu pehmeäpintainen matto ja kuvasarjoja, toinen on digitaalinen versio, jota voi käyttää tabletilla, tietokoneella tai älytaululla. (Murphy, Cameron & Boa 2013, 3.)

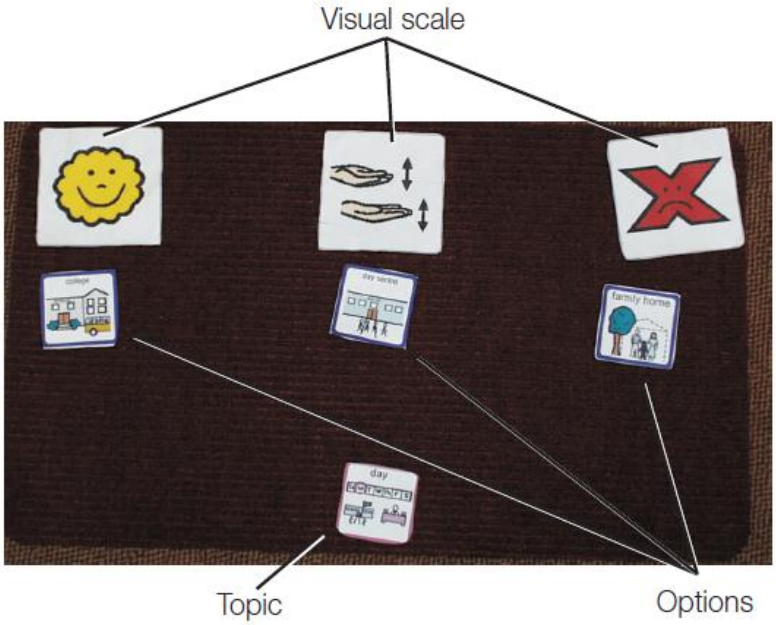
Talking Mats® -menetelmä on kehitetty ja rekisteröity Skotlannissa. Sen käyttäminen edellyttää Talking Mats® osallistumista Talking Mats® koulutukseen. Sen tavoitteena on tukea mielipiteiden ilmaisemista ja keskusteluun osallistumista. Menetelmässä keskusteltavia asioita havainnollistetaan kuvilla. Samalla kuvat jäsentävät keskustelun kulkua. Sanakortteja voi käyttää kuvakorttien sijaan. (Papunet: Keskustelumatto – menetelmä haastattelussa 2015)

Joan Murphy suunnitteli Talking Mats® menetelmän (matot, joihin kiinnitetään kuvia) skotlantilaisen Stirlingin yliopiston tutkimushankkeeseen vuonna 1998. Hankkeessa Talking Mats®:a käytettiin cp-vammaisten aikuisten kanssa. Nämä aikuiset käyttivät erilaisia teknisiä ja ei-teknisiä kommunikoinnin apuvälineitä. Jopa taitavimmatkin AAC-käyttäjät huomasivat, että Talking Mats® auttoi heitä miettimään heille esitettyjä kysymyksiä ja ilmaisemaan omia mielipiteitään selkeästi. (Murphy ym. 2013, 3.)

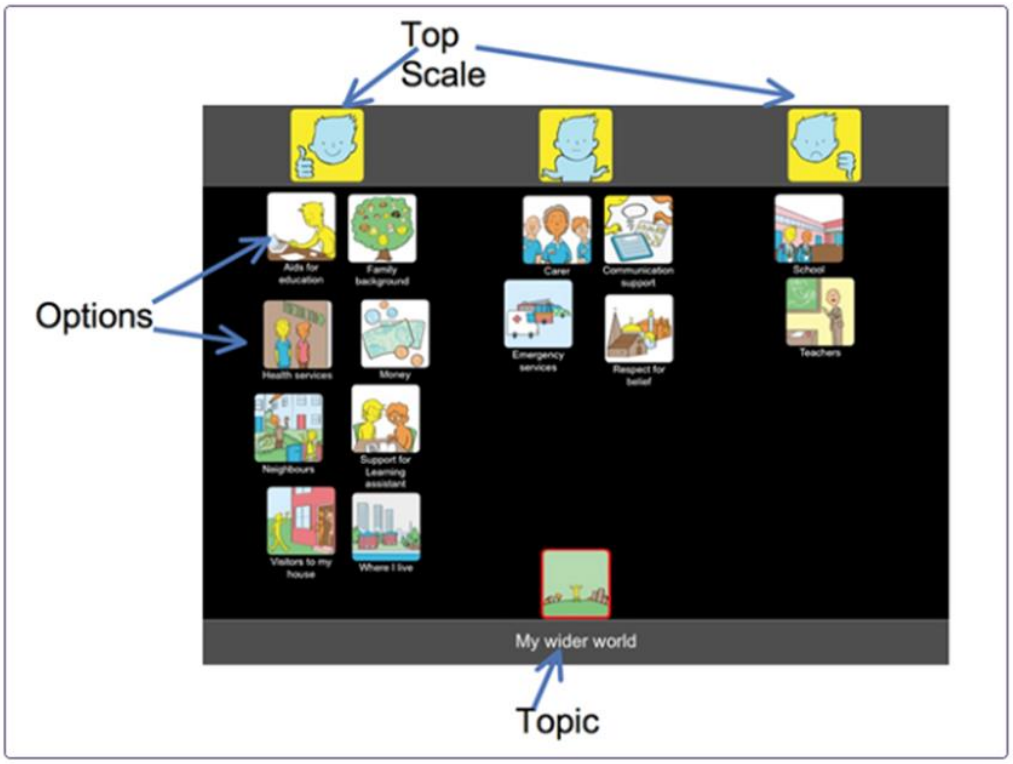
Näin Murphy kertoo hankkeesta: ”Projektissa oli mukana kahdeksan aikuista, joilla on CP-vamma. He kaikki käyttivät teknisiä kommunikoinnin apuvälineitä. Tarkkailimme heitä erilaisissa tilanteissa, kuinka he olivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten – esimerkiksi henkilökunnan ja muiden asukkaiden – kanssa. Kun tutkimustulokset valmistuivat, tiedustelin heiltä, mitä mieltä he itse olivat tuloksista. Sitä he eivät kuitenkaan voineet kertoa, sillä heidän käyttämänsä laitteet eivät tehneet tätä mahdolliseksi. Kukaan ei ollut aiemmin kysynyt heidän mielipiteitänsä asioista. Toki heiltä oli kysytty, mitä he haluavat pukea päälleen tai mitä syödä, mutta yleisiä näkökulmiansa he eivät olleet päässeet ilmaisemaan. Samoihin aikoihin tutustuin PCS-merkkeihin ja ajattelin, että voisin muuntaa projektin löydöksiä visuaaliseen muotoon. Ihmiset voisivat kertoa asioistaan kommunikointimerkkien välityksellä.” (Ketju 3/2007.). Tästä lähtien Talking Mats® menetelmään on käytetty hyvin monenlaisten puhevammaisten ihmisten ajatusten ja tunteiden ilmaisun tukena. Menetelmää on hyödynnetty paljon myös puhuvien henkilöiden kanssa

omien ajatusten organisoimiseen ja mielipiteiden viestimiseen. (Murphy ym. 2013, 3.)

Ei-tekninen Talking Mats® versio käsittää pehmeäpintaisen maton (esim. eteismaton, johon tarra tarttuu hyvin) ja kuvakortteja, joissa on tarra takapuolella, jotta kuvat voidaan helposti kiinnittää mattoon ja siirtää niitä matolla sen mukaan mihin puhevammainen ihminen haluaa ne sijoittaa. Mitä tahansa kuvajärjestelmää voi käyttää, usein käytössä on Suomessakin tunnetut PCS-kuvat (Picture Communication Symbols). Talking Mats® on piirrättänyt oman kuvaston, joka on myynnissä eri kokoisissa paketeissa. Talking Mats®:ssä käytetään kolmen tyyppisiä kuvasymboleita: -aihealueita kuvaavat merkit (**topic**), vaihtoehtoehtoja kuvaavat merkit (**options**) ja visuaalisen asteikon merkit (**top scale** tai **visual scale**). Kuvio 4 havainnollistaa maton ja kuvat tyypit. Digitaalinen versio (kuvio 5) on hankittavissa sekä android- että ios-versiona. Näissä käytössä on Talking Mats®:n omat kuvasymbolit, ja niihin voi ostaa erilaisia paketteja. Digitaalista versiota ei ole saatavilla suomeksi, kuten ei kuvastopakettejakaan. (Murphy ym. 2013: 5, 18.)

Kuvio 4 Esimerkki matosta, jossa käytetty PCS-kuvia. (Talking Mats® 2016a.)

Kuvio 5 Esimerkki digitaalisesta matosta, jossa Talking Mats®:n omat kuvat (Talking Mats® 2016b.)

Aihealueen kuvat kuvaavat aihetta, josta halutaan keskustella, esim. itsestä huolehtiminen tai vapaa-aika. Kun aihe on valittu, annetaan keskustelukumppanille vaihtoehtoja yksi kerrallaan ja pyydetään häntä miettimään, mitä hän ajattelee juuri tästä asiasta. Haastattelussa käytetään avoimia kysymyksiä, esim. mitä ajattelet...? Keskustelukumppani sijoittaa vaihtoehtokuvan haluamalleen paikalle. Hänelle annetaan niin paljon aikaa, kun hän tarvitsee valitakseen haluamansa paikan kuvalle. Jokaiseen haastatteluun/keskusteluun varataan aina tyhjiä vaihtoehtolappuja, jolloin keskustelun kuluessa voidaan lisätä piirtämällä tai kirjoittamalla uusia vaihtoehtoja. Keskustelukumppani voi siirtää vaihtoehtokuvia matolla, kunnes hän on varma siitä, että matto vastaa hänen mielipiteitään. (Murphy & Boa, 2012; 28(1), 53-54.)

Ennen Talking Mats®-keskustelua haastattelija valmistautuu siihen valitsemalla aihealueen tai aihealueet, joista keskustellaan. Sen jälkeen hän miettii aiheeseen liittyviä kuvatarpeita. Miellekartan (Mind Map) käyttö on huomattu käytännössä hyödylliseksi kuvia mietittäessä. Vaihtoehtokuvia kootessa on huomioita keskustelukumppanin tarpeet, esim. hänen muutoinkin käyttämät kuvat, kuvakoko ja

kuvien määrä. Visuaalinen asteikko valitaan keskustelukumppanin mukaan ja se voi olla 2-5 -portainen. 3-portainen asteikko toimii hyvin useimmissa tapauksissa hyvin. (Murphy ym. 2013, 19-22.)

Keskustelun päätteeksi sen tulos voidaan tallentaa helposti ottamalla valmiista matosta kuva esim. digitaalikameralla. Valokuvan ottaminen antaa keskustelukumppanille oikeudet valmiiseen mattoon. Se on dokumentti hänen ajatuksistaan, ja hän voi päättää kenelle kuvaa matosta näytetään. Talking Mats®:n kehittäjät suosittelevat videoimaan keskustelutilanteet, jolloin tilannetta voidaan tarkastelle videolta uudestaan ja huomioida mm. ei-kielellinen kommunikaatio. Molempiin kuvaamisiin tulee saada asiakkaalta lupa. (Murphy ym. 2013, 17-18.)

Yhdelle matolle kootaan yhden aihealueen keskustelu. Keskustelusta voi nousta esiin aiheita, joihin halutaan perehtyä syvemmin. Tällöin voidaan tehdä erillinen sub mat, jatkokeskustelumatto. Tämä voidaan tehdä esim. seuraavalla tapaamiskerralla, jolloin haastattelija on ehtinyt hankkia tarvittavat vaihtoehtokuvat. (Murphy ym. 2013, 15.)

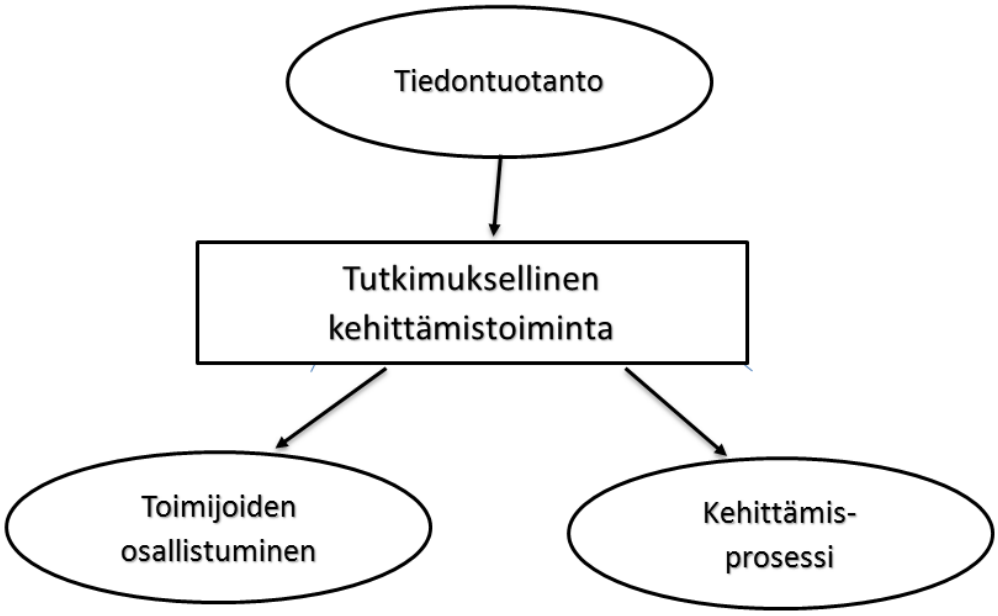
Talking Mats® ei ole puhetta korvaava kommunikointikeino, jolla voisi korvata keskustelukumppanilla jo käytössä olevia kommunikointikeinoja. Se on työkalu, jolla voidaan tukea kommunikointia tietyissä tilanteissa. On tärkeää, että keskustelukumppanin omat kommunikointikeinot ovat käytössä yhdessä Talking Mats®:n kanssa. (Murphy ym. 2013, 6.)

Talking Mats® on levinnyt ympäri maailmaa. Se on käytössä mm. Australiassa, Etelä-Afrikassa, Kanadassa, Ruotsissa, Intiassa, Hollannissa, Isossa Britanniassa jne. Sitä käytetään monenlaisissa palveluissa esim. terveyspalvelut, sosiaalityö, opetus, vankilapalvelut, vapaaehtoistyö, asumispalvelut, ja edunvalvonta. Talking Mats® menetelmää voidaan käyttää eri-ikäisten lasten ja aikuisten kanssa riippumatta siitä, millaisia kommunikoinnin vaikeuksia heillä on. Menetelmää on käytetty mm. lasten

ja nuorten kanssa, liikuntavammaisten, kehitysvammaisten ja afaattisten ihmisten kanssa. Hyviä kokemuksia menetelmän käytöstä on myös dementoituneiden ja hyväksi käytön kohteena olleiden henkilöiden kanssa. (Murphy ym. 2013, 7-10.)

5 Kehittämistyön teoriaa

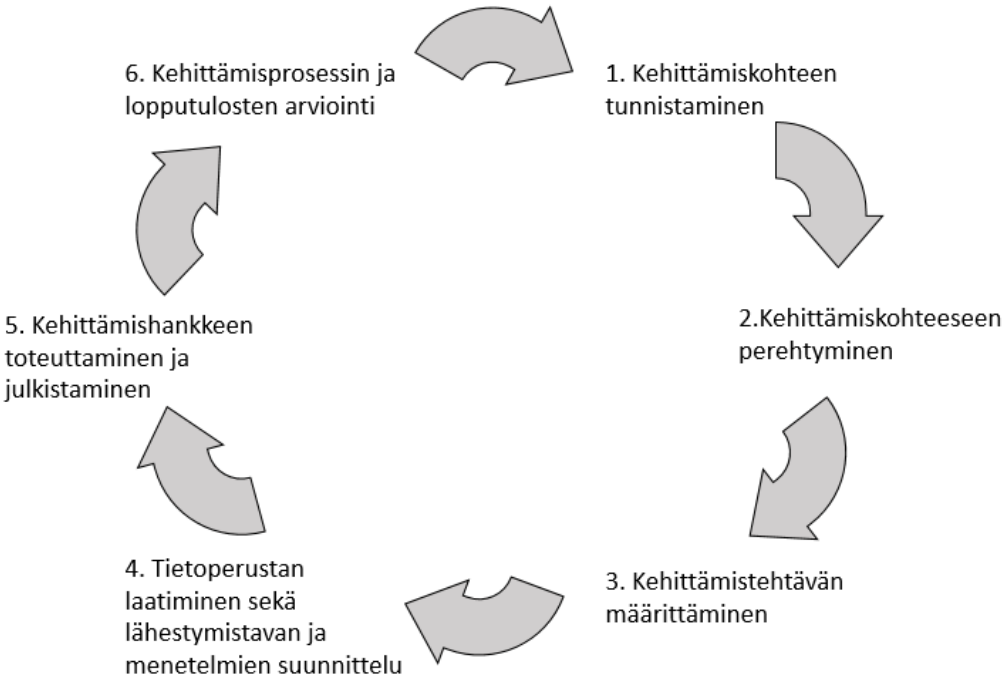
Kehittämistoiminnalla on aina tavoite ja kohde ja se tähtää muutokseen. Kehittämistoiminta voidaan kohdistaa yksittäisen työntekijän ammatilliseen osaamiseen ja tällöin tavoitteena voi olla muutos työmenetelmissä. Uuden työvälineen käyttöönottoon pyritään esim. koulutuksellisella interventiolla. Kehittämisen kohde voi olla myös konkreettinen tuote. (Toikko &Rantanen 2009, 16-17.) Toikon ja Rantasen mukaan (2009, 9-11) tutkimuksellisella kehittämistyöllä on kolme ulottuvuutta. Nämä ulottuvuudet näkyvät kuviossa 6.

Kuvio 6 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta (Toikko &Rantanen 2009, 10)

Kehittämistyö muodostuu erilaisista tehtävistä ja se etenee toiminnan perusteluista ja suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin. Tämä näkökulma korostaa kehittämistyön olevan sekä ennakoimatonta että jatkuvasti muuttuvaa ja uutta luovaa. Toimijoiden osallistumisen näkökulma painottaa useiden eri toimijoiden osallistumista kehittämistyöhön. Eri tahojen näkemysten yhdistäminen yhteiseksi ymmärrykseksi mahdollistaa toimijoiden tasavertaisen osallistumisen. Muiden toimijoiden osallistuminen kehittämistyöhön antaa kehittäjälle mahdollisuuden aitoon dialogiin käytännön osaajien kanssa asiantuntijaroolin sijaan. Kehittäjä osallistuu konkreettiseen toimintaan ja yhdessä pyritään muutokseen. Tiedontuotannolla on keskeinen sija kehittämistyössä. Erilaiset taustaselvitykset sekä prosessin aikainen tiedontuotanto ovat keskeisessä roolissa monissa kehittämisprosesseissa. Tutkiva työote ja tutkimuksellisuus tuovat lisäarvoa kehittämistyölle, edesauttavat sen toteutusta sekä lisäävät kehittämistyön tulosten käyttökelpoisuutta ja siirrettävyyttä. (Toikko &Rantanen 2009, 10-11.)

Tässä opinnäytetyössä kehittämisprosessi etenee vaiheesta toiseen ja siihen sisältyy kuusi vaihetta (kuvio 7). Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen toimintamallin levittäminen puhevammaisten henkilöiden kanssa työskenteleville toimintaterapeuteille on myös tärkeää. Kehittämistyötä tukee tutkimuksellinen lähestymistapa, jossa kokemuksellista tietoa saadaan käytännön toimijoilta. Tietoa kerätään sekä taustaselvityksiin että prosessin aikana toimijoilta saatavana kokemustietona. (Toikko & Rantanen 2009, 10-11; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 24.)

Kuvio 7 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi (Ojasalo ym. 2009, 24.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja kehittämistehtävät

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on löytää keinoja puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen toimintaterapiaprosessissa. Työn tavoitteena on selvittää, voiko asiakaslähtöisen COPM -haastattelun toteuttaa käyttämällä Talking Mats® -menetelmää, ja lisääkö näiden menetelmien käyttö yhdessä puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksia haastattelijan näkökulmasta. Menetelmien yhteiskäytön tavoitteena on lisätä puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksia arviointia tehdessä. Toimijoina on toimintaterapeutteja, jotka koulutetaan käyttämään Talking Mats® -menetelmää ja jotka käyttävät työssään puhevammaisten ihmisten kanssa COPM -itsearviointimenetelmää. Nämä toimijat toimivat tiedonantajina kokeillessaan COPM:n suorittamista Talking Mats® -menetelmällä. Jatkossa tässä työssä kutsutaan toimijoita tiedonantajiksi.

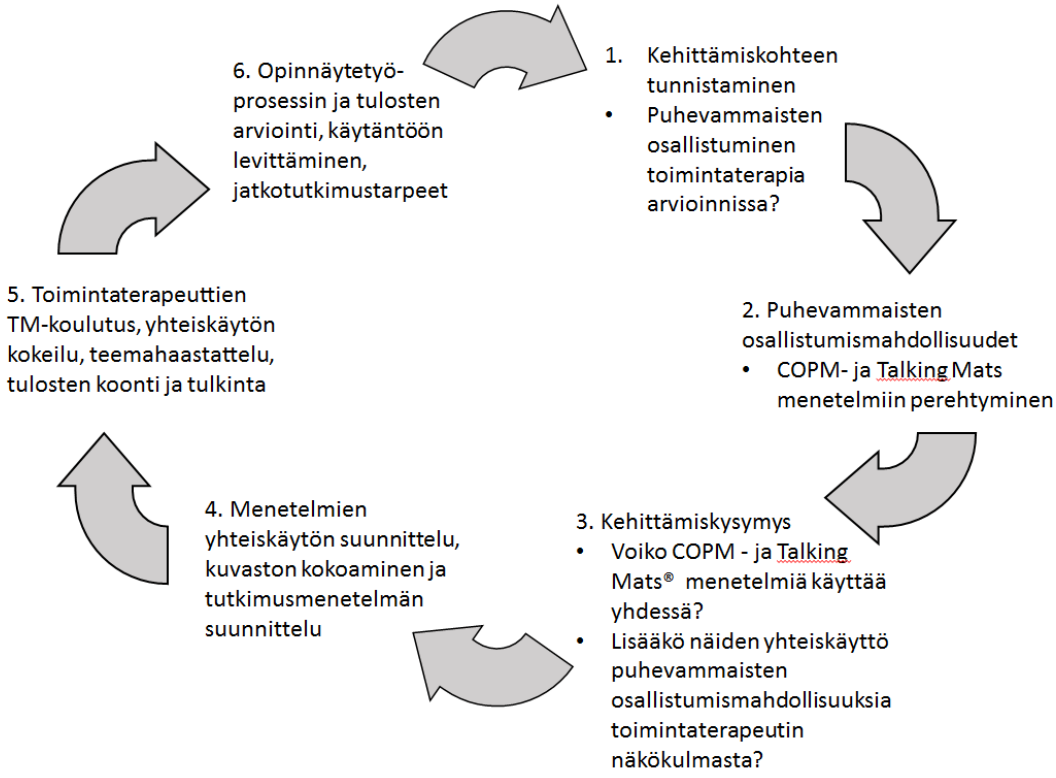
Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on koota toimintaterapeuttien käytännön työn välineeksi helposti kaikkien saatavilla oleva kuvasto arviointiin soveltuvista kuvista. Talking Mats® -menetelmän käyttöönotto työvälineeksi COPM -haastattelun suorittamiseen helpottuu, jos kuvastot ovat valmiiksi koottuna helposti saatavilla. Kuvaston kuvat kootaan Papunet-verkkopalvelusta. COPM ohjekirjassa on otsikoittain luettelo toiminnoista, joita arviointiin mm. sisältyy. Luettelo ei ole täydellinen, vaan haastattelijan täytyy aina arvioida kuvatarpeita tilanteen ja asiakkaan mukaan. Kuvaston aihealueet ovat: itsestä huolehtiminen, tuottavuus ja vapaa-aika. Taulukkoon 1 on koottu itsestä huolehtimiseen liittyvä toiminnot (Liite 2.) Samassa liitteessä on esimerkkejä kuvaston kuvista. (Law ym. 2005, 66-67.)

Kehittämiskysymykset, joihin opinnäytetyöllä etsitään vastausta, ovat:

- Voiko asiakaslähtöisen COPM -haastattelun toteuttaa käyttämällä Talking Mats® -menetelmää?
- Lisääkö näiden menetelmien yhteiskäyttö puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksia haastattelijan näkökulmasta?
- Miten menetelmien yhdistämistä voisi edelleen kehittää ja juurruttaa käytännön toimintaterapiatyöhön?

7 Opinnäytetyö toteutus

Opinnäytetyön käytännön toteutus sisälsi arvioinnissa tarvittavan kuvaston kokoamisen, toimintaterapeuttien kouluttamisen Talking Mats® -menetelmän käyttöön ja menetelmien yhteiskäytön kokeilun sekä kokeilusta saatujen kokemusten keräämisen. Kokeilusta saadut kokemukset kerättiin teemahaastattelulla. Opinnäytetyön eteni kuvion 8 mukaisesti.

Kuvio 8 Opinnäytetyön eteneminen (alkuperäinen kuva Ojasalo ym. 2009, 24.)

Seuraavissa luvuissa kuvataan tarkemmin opinnäytetyön toteuttamista. Toteutus tapahtui lineaarisesti suunnitelman mukaan.

7.1.1 Kuvaston kokoaminen

Arvioinnissa tarvittavan kuvaston kokoamisessa käytettiin apuna COPM ohjekirjassa olevaa luetteloa toiminnoista, joita voi sisällyttää kunkin pääotsikon alle. Pääotsikot ovat: itsestä huolehtiminen, tuottavuus ja vapaa-aika. Tämä luettelo ei ole täydellinen, vaan sitä tulee täydentää soveltaen omaan asiakasryhmään. (Law ym. 2005, 66-67.)

Tässä vaiheessa kuvat tulostettiin repeytymättömälle, kosteuden kestävälle never-tear-paperille. Tällaiset kuvat kestävät hyvin käyttöä. Kuviin kiinnitettiin tarrat taus-

tapuolelle, jolloin ne kiinnittyivät mattoon tukevasti. Kuvastoon lisättiin kolmiportainen asteikko ja aihekuvat. Esimerkkinä on itsestä huolehtimisen aihealueen toiminnot taulukoitu liitteessä 2.

Kuvaston kuvat on koottu Papunet -verkkosivustolta materiaaliosiosta. Näitä kuvia saa käyttää ja jakaa epäkaupallisissa tarkoituksissa, kunhan kuvien alkuperäinen lähde on mainittu. (Papunet 2016)

Papunetin verkkosivuilta löytyy myös valmiiksi koottu toimintakykysanasto, josta löytyy lisää kuvia valittavaksi COPM - haastatteluun. Sanastot on koottu kansainvälisen toimintakykyluokituksen (ICF) ja Asumispalvelusäätiö ASPAn Asumisen toimintojen ASTA™-arviointivälineen pohjalta. (Papunet 2014.) Papunet -tiimin kanssa on käyty neuvotteluja mahdollisuudesta koota COPM -haastatteluun soveltuvat kuvat omaksi sanastoksi, jolloin ne olisi helposti tulostettavissa suoraan verkosta.

7.1.2 Toimintaterapeuttien Talking Mats® -koulutus ja –kokeilu

Talking Mats® -koulutus toteutettiin joulukuussa 2015 ja tammikuussa 2016. Siinä koulutettiin 3 toimintaterapeuttia käyttämään Talking Mats® -menetelmää. Talking Mats® -koulutuksessa voi kouluttajana toimia akkreditoitu kouluttaja, joka on suorittanut skotlantilaisen Talking Mats® -yhteisön järjestämän kouluttajakoulutuksen.

Talking Mats® -koulutus koostuu kahdesta puolipäiväisestä koulutusjaksosta ja välitehtävästä. Välitehtävä sisältää videoinnin, jossa osallistuja käyttää Talking Mats® -menetelmää valitsemassaan vuorovaikutustilanteessa. Koulutus on suunniteltu Skotlannissa ja sisältää ohjekirjan ja Powerpoint-esityksen. Koulutus ja ohjekirja on käännetty Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekissa Talking Mats®:n kehittäji-

en luvalla. Koulutuksen jälkeen osallistujalla on käytännön tiedot Talking Mats® -menetelmästä ja hän voi käyttää sitä työssään.

Tiedonantajiksi, jotka osallistuivat koulutukseen, valikoitui toimintaterapeutteja, jotka käyttävät työssään puhevammaisten ihmisten kanssa COPM -haastattelua. Lisäksi he olivat kiinnostuneita työnsä kehittämisestä ja Talking Mats® -menetelmästä. Koulutuksen jälkeen osallistujat kokeilevat COPM -haastattelun suorittamista Talking Mats® -menetelmällä. He käyttivät tätä yhdistelmää omassa työssään toimintaterapia-arviointien yhtenä osana. Kokeiluaika jäi koulutuksen viivästymisen vuoksi lyhyeksi. Viivästyminen johtui vaikeudesta löytää sopivia osallistujia kokeiluun. Useiden sähköpostikyselyjen jälkeen löytyi kolme puhevammaisten ihmisten kanssa työskentelevää toimintaterapeuttia, jotka sitoutuivat osallistumaan koulutukseen ja kokeilemaan COPM -haastattelun suorittamista Talking Mats® -menetelmällä.

7.1.3 Teemahaastattelu ja sisällönanalyysi

Kun tiedonantajat olivat kokeilleet työssään COPM -haastattelun suorittamista Talking Mats® -menetelmällä, kokemukset kokeilusta koottiin teemahaastattelulla. Haastattelu toteutettiin parihaastatteluna. Haastattelut nauhoitettiin kaikkien olennaisten seikkojen tallentamiseksi. Haastattelijalla oli myös käytössä kynä ja paperi haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 93.)

Ennen haastattelua laadittiin haastattelusuunnitelma ja teemahaastattelun runko. Suunnitelmana oli haastatella kaikki kolme koulutukseen osallistunutta toimintaterapeuttia, mutta yhden kohdalla haastattelu ei onnistunut. Yhdessä haastattelijan ja kahden muun haastateltavan kanssa päädyttiin parihaastatteluun, jolloin voitiin jo haastattelussa yhdessä jakaa kokemuksia kokeilusta ja luoda yhteistä keskustelukulttuuria ja käsitteistöä menetelmien yhteiskäytöstä. Näin voitiin myös lisätä tiedonantajien ymmärrystä asiasta ja vaikuttaa myönteisesti heidän menetelmien yhdistämis-

tä koskeviin ajattelu- ja toimintatapoihin. Tiedonantajat jakoivat kokemuksensa myös toisilleen ja hekin saivat tilanteesta ideoita omaan työhönsä. (Vilkka 2005, 102-103.)

Teemahaastattelun runko sisälsi haastattelun ajankohdan, haastattelun paikan, kesto ja haastateltavat henkilöt sekä haastattelun teemarungon ja apukysymykset. Haastatteluteemat olivat:

1. COPM:in käyttö ilman kuvia
2. Talking Mats®
3. COPM:in ja Talking Mats®:n yhdistäminen
4. Miten asiakas sai äänensä kuuluviin?
5. Tulevaisuus?

Haastattelussa edettiin näiden teemojen mukaisesti ja jokaiseen teemaan oli mietitty lisäkysymyksiä, joilla teemaa pystyi tarkentamaan. Teemoista keskusteltiin vapaasti ja lisäkysymyksillä voitiin täsmentää vastauksia. Vuorovaikutuksellinen keskustelu sujui jouhevasti ja tiedonantajat täydensivät toinen toisiaan ja lisäsivät toisen kertomukseen omaa kokemustaan. (Kananen 2015a, 83.) Haastattelutilanteeseen oli varattu 60 minuuttia, josta itse haastattelu kesti 36 minuuttia. Haastattelutilanteen alussa sovittiin haastattelun nauhoittamisesta, sen litteroinnista analyysia varten ja nauhoituksen poistamisesta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen (Suostumuslomake liite 2). Haastattelu tallennettiin video-muodossa tablet-tietokoneelle. Haastattelun tallennus mahdollistaa jälkeenpäin haastatteluun palaamisen ja sen objektiivisen kirjoittamisen tekstimuotoon. (Kananen 2015b, 156.)

Haastattelu litteroitiin heti haastattelun jälkeen. Litterointi on erilaisten tallenteiden kirjoittamista tekstimuotoon. Tällöin niitä voi käsitellä manuaalisesti tai ohjelmallisesti eri analysointimenetelmillä. Litterointi voidaan jakaa eri tasoihin: sanatarkka,

yleiskielinen tai propositiotasoinen litterointi. Tässä kehitystyössä haastattelu litteroitiin sanatarkasti. Äänenpainoja, eleitä tai katseita ei kirjattu, vaikka se olisi videotallenteesta ollut mahdollinen. (Kananen 2015b, 160-161.)

Teemahaastattelun aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin voi jakaa aineistolähtöiseen tai teorialähtöiseen analyysiin ja se perustuu sisällön luokitteluun. Aineistoanalyysissä päätetään ennen analyysia mitä aineistosta lähdetään etsimään. (Vilkka 2005, 140.) Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on päättää, mikä aineistossa on kiinnostavaa. Sen jälkeen käydään läpi aineisto ja erotellaan kiinnostavat asiat. Kaikki muu jätetään pois jatkosta pois. Merkityt asiat kerätään yhteen, luokitellaan tai teemoitellaan ja lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Sarajärvi & Tuomi 2006, 92.)

Tässä työssä haastattelun tavoitteena oli etsiä vastauksia kehittämiskysymyksiin, joten vastaukset näihin kysymyksiin nousivat kiinnostavaksi aineistoksi. Litteroidusta tekstistä eroteltiin kolme teemaa. Ensimmäiseen teemaan koottiin aineistosta tiedonantajien kokemuksia COPM - haastattelun suorittamisesta Talking Mats® -menetelmällä. Toiseen teemaan koottiin yhteen heidän kokemukset siitä, miten Talking Mats®:n käyttö haastattelussa vaikutti puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksiin. Kolmanteen teemaan kerättiin tiedonantajien kehittämisajatukset menetelmien yhdistämisestä ja sen levittämisestä käytännön terapiatyöhön.

7.1.4 Haastattelun tulokset

Teemahaastattelulla oli tavoitteena selvittää tiedonantajien kokemuksia kokeilusta, jossa he käyttivät Talking Mats® -menetelmää COPM -haastattelussa. COPM oli molemmille tiedonantajille tuttu entuudestaan, ja he olivat myös käyttäneet kuvia haastattelun tukena. Kuvien käyttö oli helpottanut ja nopeuttanut haastattelun kulkua. Kuvien käyttö oli tuttua sekä tiedonantajille että heidän asiakkailleen.

Talking Mats® -menetelmä oli tiedonantajille lähes tuntematon, toinen oli siitä kuullut, mutta ei tuntenut sitä tarkemmin. Talking Mats® -koulutus antoi tiedonantajien mukaan riittävät tiedot menetelmän käyttämiseen. Koulutuksessa pohdittiin menetelmän käyttöä, sitä harjoiteltiin sekä yhdessä että välitehtävävideolla ja sen periaatteista keskusteltiin yhdessä. Haastattelussa nousi esiin Talking Mats® :n toimintaperiaatteista riittävän ajan antaminen, asiakkaan oman valinnan korostuminen ja yhteinen etenemistahti. Tärkeäksi tiedonantajat kokivat oman toiminnan merkityksen; sen että he antoivat tilaa vuorovaikutuskumppanille eivätkä esim. omilla toimillaan johdatelleet ”oikeaan vastaukseen”.

Menetelmien yhdistäminen sujui hyvin. Tilanne eteni jouhevasti, siihen syntyi jopa flow:n tuntua. Talking Mats® toi COPM-haastatteluun lisää struktuuria ja haastattelutilanne oli molemmille sekä keskustelukumppanille että haastattelijalle selkeämpi aiempaan verrattuna. Maton käyttö auttoi keskustelua pysymään asiassa ja helpotti asiaan palaamista, jos siitä syrjäydyttiin. Visuaalinen matto toimi myös muistin ja ajattelun tukena haastattelun aikana. Kokeiluarvioinneissa keskustelukumppanit olivat tottuneet kuvien käyttöön kommunikoinnissaan, mikä saattoi helpottaa asioiden ilmaisua kuvin. Arvioinneissa käytettiin keskustelukumppaneille entuudestaan tuttuja PSC-kuvia (Picture Communication Symbols), mikä myös saattoi vaikuttaa sujuvuuteen. Tiedonantajat olivat tyytyväisiä Talking Mats®:n käyttöön COPM –haastattelussa, ja he aikoivat jatkossakin käyttää tätä yhdistelmää haastatteluissaan. He miettivät myös muita toimintaterapiatilanteita, joihin Talking Mats® -keskustelumattoa voisi hyödyntää: esim. terapian suunnitteluun, tavoitteiden asettamiseen, mielenkiinnon kohteiden kartoittamiseen ja sosiaalisten suhteiden käsittelyyn. Tällöin on aina tärkeä miettiä, millä asteikolla asioista keskustellaan.

Tiedonantajien mukaan Talking Mats®:n käyttö lisäsi keskustelukumppanin osallistumismahdollisuuksia COPM -haastattelussa. COPM -itsearviointimenetelmän tavoitteena on, että asiakas itse nimeää ne päivittäiset toiminnan ongelmat, joita hän haluaa tehdä, joita hänen täytyy tehdä tai joita hänen odotetaan tekevän, mutta joita

hän ei osaa tehdä, hän ei tee tai hän ei ole tyytyväinen tapaansa tehdä niitä. Kuvat oli valittu etukäteen arviointiin liittyvistä toiminta-alueista. Talking Mats® -menetelmällä puhevammainen asiakas sai mahdollisuuden kuvien avulla nimetä näitä asioita. Kun hän sijoitti päivittäisiä toimintojaan kuvina matolle valiten niiden sijaintipaikan (asteikko: ei vaikeuksia, en osaa sanoa, vaikeuksia), hänen oli helpompi ilmaista omia ajatuksiaan kuin jos häntä olisi haastateltu ilman kuvia tai kuvat vain puheen tukena ilman asteikkoa. Kun kuvien sijoittelu oli valmis ja kaikki tarvittavat kuvat oli yksitellen käyty läpi, visuaalinen matto kertoi selkeästi, mitkä toiminnot sujuivat hyvin, mitkä tuottivat vaikeuksia ja mistä asiakas oli epävarma. Tässä vaiheessa pystyttiin vielä varmistamaan, että asiakas oli sijoittanut kuvat haluamilleen paikoille ja oli tyytyväinen tulokseen. Hän pystyi myös vielä vaihtamaan kuvien paikkaa. Näin asiakkaan oma mielipide toiminnoista ja niistä suoriutumisesta tuli konkreettisesti kuulluksi.

Kokeiluhaastatteluissa kumpikaan tiedonantajista ei jatkanut COPM -haastattelua pisteytykseen, vaan asiakkaalle tärkeät toiminnallisuuden ongelmat valittiin yhdessä suoraan valmiilta matolta kuvista, jotka oli sijoitettu asteikossa ”vaikeuksia” osion alle. Tiedonantajat kokivat pisteytyksen olevan haastavaa oman asiakasryhmänsä kanssa. COPM -haastattelusta voi tehdä vain haastatteluosuuden. Tämä voi helpottaa tietojen keräämistä asiakkaan suoriutumisesta päivittäisistä toiminnoista, mutta tällöin ei synny kuvaa asiakkaan asettamasta tärkeysjärjestyksestä tai terapian tavoitteiden perustasta, eikä jatkossa ole käytössä prosessia, jolla voisi mitata terapian vaikuttavuutta. (Law ym. 2005, 24.)

Tiedonantajien mukaan COPM -haastattelun suorittaminen Talking Mats® -menetelmällä onnistui hyvin. Heidän mielestään yhdistelmän käyttöä olisi hyvä kokeilla laajemmin puhevammaisten ihmisten kanssa työskentelevien toimintaterapeuttien keskuudessa. Talking Mats® toi lisää selkeyttä ja struktuuria arviointitilanteeseen ja lisäsi puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksia. Myös sellaiset asiakasryhmät, joissa tarvitaan tukea ajatteluun tai muistamiseen, voisivat hyötyä Talking Mats®:n käytöstä COPM -haastattelussa.

7.1.5 Haastattelun luotettavuus

Kaikkien tutkimusten luotettavuutta ja pätevyyttä tulee arvioida. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole löydettävissä yksiselitteistä tapaa. Kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyvät käsitteet reliaabelius ja validius eivät monien tutkijoiden mukaan sovi kvalitatiivisiin tutkimuksiin, koska ne on nimenomaan kehitetty määrällisiä tutkimuksia varten. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä tarkalla selostuksella tutkimuksen toteuttamisesta. Tämä tarkkuus tulisi koskea tutkimuksen kaikkia vaiheita. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 136-137; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 232-233.)

Opinnäytetyöhön liittyvä teemahaastattelu toteutettiin tiedonantajien työpisteessä, rauhallisessa neuvotteluhuoneessa, jossa ei haastattelun aikana ollut häiriötekijöitä. Haastattelun teemat oli ennakolta valittu liittyen kehittämistyön kysymyksiin. Yhteisestä sopimuksesta haastattelu videoitiin, jolloin sen litterointi oli mahdollisimman tarkkaa. Haastattelun tiedonantajat valittiin kiinnostuksen ja COPM:n tuntemuksen perusteella puhevammaisten ihmisten kanssa työskentelevistä toimintaterapeuteista. Mahdollisia tiedonantajia oli vaikea löytää. Useiden sähköpostitiedustelujen tuloksena löytyi 3 kiinnostunutta toimintaterapeuttia, jotka olivat valmiit osallistumaan Talking Mats® -koulutukseen ja kokeilemaan työssään sen yhdistämistä COPM -haastatteluun. Teemahaastattelun aineistoon tutustuttiin huolella lukemalla se useita kertoja. Aineisto analysoitiin käyttäen sisällönanalyysia, se teemoiteltiin ja teemoista koottiin vastauksia opinnäytetyön kysymyksiin. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 140-141; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 232-233.)

7.2 Kehittämistyön tulokset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli löytää keinoja puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen toimintaterapiassa. Työssä keskityttiin toimintate-

rapiaprosessin alkukartoitukseen, jossa luodaan perusta yhteistyölle ja pyritään sitouttamaan asiakas prosessiin. Tässä vaiheessa on usein käytössä COPM -haastattelua, jossa asiakas nimeää ja priorisoi päivittäisen elämän toiminnallisia haasteita, joihin hän haluaa muutosta. (Craik – Davis - Polatajko 2007b: 254.) Monille puhevammaisille ihmisille haastatteluun vastaaminen on vaikeaa. Talking Mats® -menetelmä on kehitetty apuvälineeksi puhevammaisten haastatteluun. (Murphy ym. 2013, 3.) Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, onko COPM -haastattelu mahdollista suorittaa Talking Mats® -menetelmällä. Aluksi koottiin taustatietoa molemmista menetelmistä. Taustatiedot vahvistivat käsitystä, että menetelmien käyttö yhdessä olisi mahdollista. COPM -menetelmä on asiakaslähtöinen ja tuo asiakkaan omat mielipiteet kuuluviksi. Talking Mats® puolestaan lisää puhevammaisen ihmisen kommunikointikeinoja osallistua haastatteluun. Kanadalaiset toimintaterapeutit ovat tehneet laadullisen pilottitutkimuksen COPM:n suorittamista Talking Mats® -menetelmän avulla 2010 ja siellä yhdistämisestä oli hyvät kokemukset. Heidän mielestään COPM:n suorittaminen Talking Mats® -menetelmää käyttäen sekä mahdollisti haastattelun tekemisen että lisäsi puhevammaisten lasten ja nuorten aktiivisia osallistumismahdollisuuksia. (Teachman ym. 2010.)

Opinnäytetyöhön liittyvä kokeilu, jossa tiedonantajiksi valikoituneet toimintaterapeutit osallistuivat Talking Mats® -koulutukseen ja kokeilivat sen jälkeen työssään COPM -haastattelun suorittamista Talking Mats®

-menetelmällä, päätyivät kanadalaisten toimintaterapeuttien kanssa samaan tulokseen. COPM -haastattelun voi suorittaa Talking Mats® -menetelmää käyttäen ja tämä lisää puhevammaisten osallistumismahdollisuuksia. Talking Mats® toi COPM -haastatteluun lisää struktuuria ja haastattelutilanne oli molemmille sekä keskustelukumppanille että haastattelijalle selkeämpi aiempaan verrattuna. Maton käyttö auttoi keskustelua pysymään asiassa ja helpotti asiaan palaamista, jos siitä syrjäydyttiin. Visuaalinen matto toimi myös muistin ja ajattelun tukena haastattelun aikana. Talking Mats® -menetelmällä puhevammainen asiakas sai mahdollisuuden kuvien avulla nimetä päivittäisiin toiminnallisuuksiin liittyviä haasteitaan. Asiakkaan oli helpompi ilmaista omia ajatuksiaan kuin jos häntä olisi haastateltu ilman kuvia tai kuvat vain

puheen tukena ilman asteikkoa. Asiakkaan oma mielipide päivittäisistä toiminnoista ja niistä suoriutumisesta tuli konkreettisesti kuulluksi.

COPM -haastatteluissa kokeilussa ei tehty arvioinnin pisteytystä, vaan asiakkaalle tärkeät toiminnallisuuden ongelmat valittiin yhdessä suoraan valmiilta matolta kuvista, jotka oli sijoitettu asteikossa ”vaikeuksia” osion alle. Tiedonantajat kokivat pisteytyksen olevan haastavaa oman asiakasryhmänsä kanssa. COPM -haastattelusta voi ohjekirjan mukaan tehdä vain haastatteluosuuden. (Law ym. 2005, 24.)

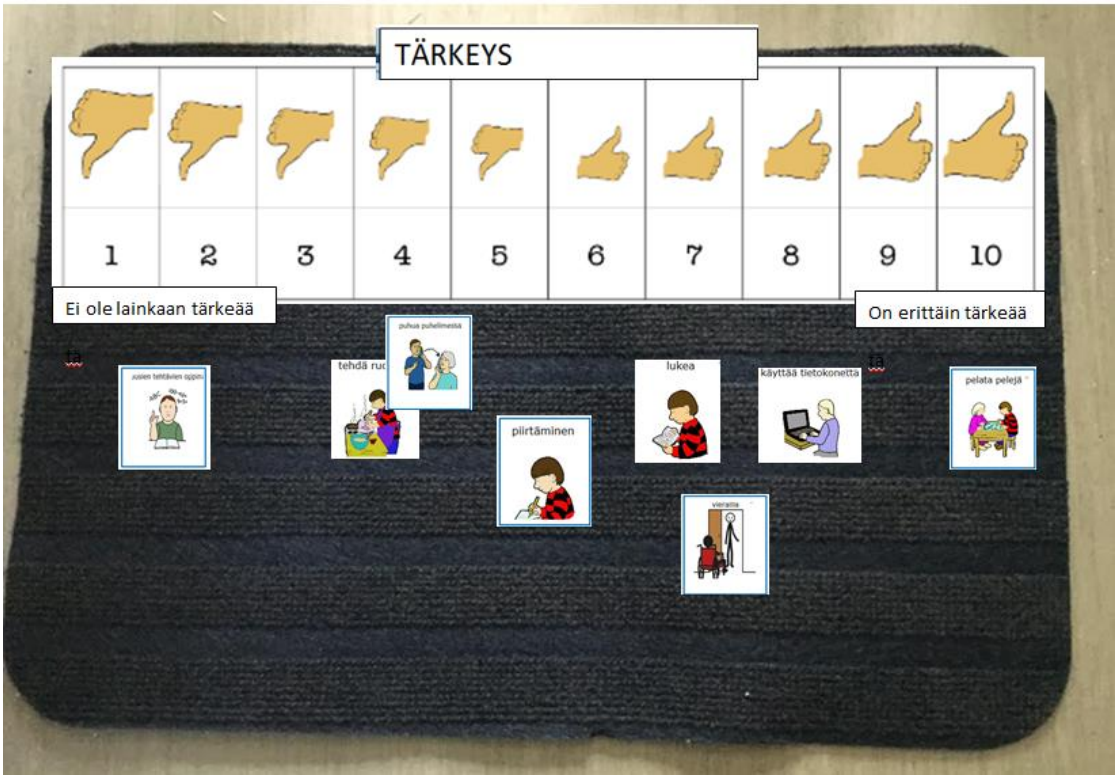
Kehittämistehtävä voi prosessin aikana muuttua tai siihen voi tulla tarvetta lisätä jotain työn edetessä. Vaikka työn lähtökohta on lineaarinen, vaiheesta toiseen etenevä malli, on kehittämistyö kuitenkin aina prosessi, jonka edetessä voi tulla uusia näkökulmia. (Ojasalo ym. 2014, 33; Toikko ym. 2009, 65-66.) Tässä opinnäytetyössä nousi teemahaastattelun jälkeen ajatus tarkemmasta ohjeistuksesta sekä Talking Mats:n hyödyntämisestä pisteytys osiossa. Kanadassa tehdyssä pilottitutkimuksessa oli pisteytystä muokattu konkreettisemmaksi ja COPM -haastattelun suorittamiseen Talking Mats® -menetelmällä oli koottu ”askel askeleelta” -käyttöohje. (Teachman ym. 2010.) Seuraavassa luvussa on käydään läpi koottu tästä mukailtuna asteikot ja koottu käyttöohjeet. Nämä eivät olleet kokeilussa mukana.

7.3 COPM-haastattelun suorittaminen Talking Mats® -menetelmällä

COPM -haastattelun suorittaminen Talking Mats® -menetelmällä vaatii enemmän alkuvalmisteluja kuin ilman mattoa tehty haastattelu. Talking Mats® -menetelmän käyttöönottoa varten on hankittava 3 tekstiilimattoa, aihekuvat, visuaalisen asteikon kuvat ja vaihtoehtokuvat sekä tarranauhaa. Tavalliselle tulostuspaperille tulostetut kuvat on hyvä laminoida tai päällystää kontaktimuovilla. Tällöin niitä on helpompi käsitellä ja ne kestävät paremmin. Lisäksi tarvitaan kamera valmiin maton tallentami-

seen ja videokamera mahdollista tallentamista varten. Digitaalinen versio Talking Mats®:sta ei ole vielä saatavilla suomeksi. (Murphy ym. 2013: 17-18.)

COPM -haastattelun suorittamiseen Talking Mats® -menetelmällä tarvitaan lisäksi Tärkeyden, Suoriutumisen ja Tyytyväisyyden asteikot, jotka on muokattu Talking Mats® -menetelmään sopiviksi. Asteikot on suurennettu ja niihin on lisätty eri kokoisia peukalon kuvia konkretisoimaan asteikkoa. Kuviossa 9 on esimerkki Tärkeys asteikosta, jonka alle asiakas voi asettaa kuvat haluamille paikoilla.

Kuvio 9 Tärkeysasteikko

Taulukkoon 2 ja 3 (liitteet 3 ja 4) on koottu käyttöohjeistus COPM –haastattelun suorittamisesta Talking Mats® -menetelmällä. Siihen on kuvattu haastattelun kaikki vaiheet ja etenevät COPM lomakkeen mukaisesti. Taulukkossa 3 (liite 4) on ohje uudelleen arviointiin.

7.4 Johtopäätökset

Opinnäytetyöstä voidaan tehdä seuraavia johtopäätöksiä. Osa puhevammaisista ihmisistä käyttää viestinnässään yksilöllisesti valittuja kommunikointia tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja. Näiden omien kommunikointikeinojen lisäksi on käytettävissä erilaisia kommunikointia tukevia apuvälineitä, mm. tilannekuvastot, nopea piirroskuvakommunikointi -menetelmä ja Talking Mats® -menetelmä. Talking Mats® on suunniteltu tukemaan keskusteluun osallistumista ja on erinomainen apuväline haastattelutilanteisiin. Talking Mats® -menetelmää on kehitetty vuodesta 1998 ja se on todettu toimivaksi menetelmäksi useissa eri tutkimuksissa. Talking Mats® -menetelmän avulla voidaan lisätä puhevammaisten ihmisten osallistumista etukäteen valittujen keskusteluaiheiden käsittelyssä. (Murphy ym. 2012, 54.) Samansuuntaiset tulokset saatiin tämän opinnäytetyön kokeilusta. Tiedonantajat kokivat Talking Mats® -menetelmän lisäävän puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksia strukturoidussa haastattelussa.

COPM -itsearviointimenetelmä on puolistrukturoitu teemahaastattelu, jossa puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuudet ovat kommunikointi vaikeuksien vuoksi rajalliset. Kun COPM -haastattelu suoritetaan Talking Mats® -menetelmällä, on puhevammaisen ihmisen helpompi osallistua aktiivisesti haastatteluun. COPM -menetelmän aihealueet ovat ennalta sovitut, jolloin Talking Mats® sopii tähän hyvin. Kokeiluun osallistuneiden tiedonantajien mielipiteet tukivat tätä käsitystä.

Kanadassa tehdyn pilottitutkimuksen johtopäätökset olivat samansuuntaiset. COPM suorittaminen Talking Mats® -menetelmällä onnistui hyvin. Talking Mats® avulla COPM -haastattelu voitiin suorittaa myös asiakkaille, joilla muutoin olisi ollut vaikeuksia osallistua vastaamiseen. Talking Mats® mahdollisti puhevammaisten ihmisten aktiivisen osallistumisen haastatteluun.

8 Pohdinta

Tässä opinnäytetyössä oli tarkoituksena löytää keinoja puhevammaisten ihmisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen toimintaterapiaprosessissa. Puhevammaisen ihmisen on usein vaikea tulla kuulluksi kielen ja viestinnän ongelmien takia. Yhteiskunnassamme arvotetaan kielellistä suoriutumista ja vaarana on, että puhevammainen ihminen jää sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle, jos heidän osuuttaan vuorovaikutuksessa ei pidetä yhtä arvokkaana kuin muiden. Jotta vuorovaikutus olisi toimivaa ja onnistunutta, on tärkeää, että keskustelukumppanit käyttävät kommunikoinnissaan samaa kieltä ja voivat tuntea olevansa tasa-arvoisia ja tulevansa ymmärretyksi. (Launonen & Roisko 2008, 608.)

Puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuudet ovat paljolti riippuvaisia ympäristöstä ja keskustelukumppanin taidoista, tiedosta ja asenteista. Usein asenteet ovat myönteisiä, mutta tiedot ja taidot puutteellisia. Koulutuksen tarve on huomattava. Oiva-vuorovaikutusmalliprosessiin osallistuneet työntekijät kokivat saaneensa paljon uusia tietoja ja taitoja puhevammaisen henkilön kohtaamiseen. Tämä koulutus perustuu video-ohjaukseen ja osallistujat havainnoivat itseään vuorovaikutustilanteissa, joista yhdessä ryhmän kanssa etsitään onnistuneita hetkiä vuorovaikutuksessa. (Vuoti ym. 2010, 16, 32.)

Opinnäytetyössä osallistumista tutkittiin vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin näkökulmalta. Kootuista taustatiedosta nousee esiin keskustelukumppanin merkittävä rooli puhevammaisen ihmisen osallistumismahdollisuuksien lisäämisessä. Erilaisilla apuvälineillä voidaan kommunikointia helpottaa, mutta usein ne eivät yksin riitä. LOVIT® -malli sisältämät ohjeet ovat hyvä ohjenuora onnistuneeseen vuorovaikutukseen. Nämä elementit voi hyvin sisällyttää toimintaterapiasuhteeseen ja ne sopivat hyvin Talking Mats® -menetelmän kanssa käytettäviksi.

Kielellisestä epäsymmetriasta puhuttaessa tarkoitetaan tilannetta, jossa yhdellä tai useammalla osallistujalla on erilaisia rajoituksia kielitaidossaan. Kielellinen epäsymmetria johtaa usein osallistumisen epäsymmetriaan, ja kielellisesti osaavampi kantaa suuremman vastuun keskustelun läpiviemisestä. Samalla myös valta ja vastuu siirtyvät hänelle. Jos puhevammaisella ihmisellä on vaikeuksia verbalisoida asiaansa, saattaa osaavampi puhuja päätyä sanoittamaan toisen puolesta. Silloin vuorovaikutus rakentuu tämän puhujan tulkintojen varaan. (Leskelä & Lindholm 2011, 14-15.)

Toimintaterapiassa tulisi tavoitteen olla tasa-arvoinen kumppanuus, jossa molemmilla on yhtälailla valtaa ja vastuuta, jolloin epäsymmetrisen keskustelun vaikutukset on hyvä tietää ja pyrkiä niitä eliminoimaan. Hyvässä vuorovaikutuksessa kumpikin osallistuja voi osallistua mahdollisimman aktiivisesti. Mahdollisimman aktiivinen ei tarkoita samalla tavalla tai yhtä aktiivista osallistumista, vaan kielellisesti taitavampi on usein keskustelun aktiivisempi osapuoli. (Leskelä & Lindholm 2011, 25.)

COPM -itsearvointimenetelmä on todettu useissa tutkimuksissa soveltuvan hyvin toimintaterapiaprosessin alkukartoitukseen. Menetelmä on asiakaslähtöinen ja edistävän asiakaslähtöistä työskentelyä, vahvistavan yhteistyötä ja helpottavan tavoitteiden asettamista, terapian suunnittelua ja vaikuttavuuden osoittamista. Sillä voidaan selvittää asiakkaan itsensä havaitsemaa toiminnan muutosta ajan kuluessa. Parhaiten COPM soveltuu asiakkaille, jotka kykenevät nimeämään haasteitaan ja kommunikoimaan tavoitteistaan toimintaterapeutin kanssa. COPM:n soveltuvuutta asiakkaille, joilla on kommunikoinnin haasteita tai vaikeuksia tunnistaa toiveitaan, tutkitaan edelleen käytännössä. (Townsend- Polatajko ym. 2007: 284; Law ym. 2005, 3-4, 8, 29.) tiedonantajat kertoivat käyttävänsä COPM:a puhevammaisten asiakkaiden kanssa, joskin käyttö on ollut osin haasteellista. Kuvien käyttö haastattelun tukena on helpottanut COPM:n käyttöä. Talking Mats®-menetelmän käyttö COPM:n suorittamiseen todettiin kokeilussa toimivaksi. Talking Mats®:n käyttö lisäsi keskustelukumppanin osallistumismahdollisuuksia. COPM:n suorittaminen Talking Mats® -menetelmällä sujui hyvin. Tilanne eteni jouhevasti, siihen syntyi jopa flow:n tuntua. Käyttökokemukset olivat myönteisiä ja tiedonantajat aikoivat jatkos-

sakin käyttää näitä menetelmiä yhdessä. Teemahaastattelun jälkeen koottua käyttöohjetta ei ole vielä käytännössä kokeiltu. Ohje voi edesauttaa Talking Mats® -menetelmän käyttöön ottoa COPM -haastattelun suorittamiseen.

8.1 Omat kokemukset

Opinnäytetyön työn tekeminen oli mielenkiintoinen ja välillä myös haastava kokemus. Pitkä tauko aloituksen ja loppuun viemisen välillä lisäsi haasteellisuutta. Taustatietojen kerääminen oli opettavaista ja sain aiheista paljon lisää tietoa. Myös tutkimustyön menetelmät avautuivat uudella tavalla, vaikka paljon on vielä oppimista.

Opinnäytetyö aloitettiin yhteistyössä Kehitysvammaliiton Tikoteekin kanssa ja sen aihe nähtiin yhdessä tärkeäksi. Kesken työskentelyn vaihdoin työpaikkaa ja samanaikaisesti suunniteltiin Talking Mats®:n edustuksen siirtyvän uuden työpaikkani hallintaan. Edustus ei kuitenkaan siirtynyt ja opinnäytetyö tehtiin loppuun alun perin sovitusti yhteistyössä Tikoteekin kanssa.

Pitkä prosessin aikana sain mahdollisuuden esitellä opinnäytetyön suunnitteluosaa Isaac kansainvälisessä konferenssissa Lissabonissa kesällä 2014. Minulla oli siellä posteriesitys. Tämä herätti mielenkiintoa ja Talking Mats® Ltd. :n edustajat toivovat työn valmistuttua tietoa kokemuksista. Sovimme, että kerron työn valmistuttua heille kokemuksista. Samalla sovimme, että käyn heidän uuden verkkokoulutuksen, jolloin sain uusimman tiedon koulutuksesta käyttööni. Verkkokurssin sain suorittaa keväällä 2015.

Tavoitteeni on koko työskentelyn ajan saada aikaan jotain käytännön työtä hyödyttävää. Talking Mats® -menetelmä on mielestäni todella toimiva ja soveltuu hyvin toimintaterapeuttien työvälineeksi. Se lisää mahdollisuutta käyttää COPM:n useamman

puhevammaisen ihmisen kanssa. Talking Mats® -menetelmää voi hyödyntää useiden toimintaterapeuttien asiakasryhmien kanssa, mm. sen käyttö voisi lisätä lasten osallistumista terapian tavoitteiden asettamiseen ja palautteen antamiseen.

8.2 Jatkosuunnitelmat

Alkusyksystä 2016 kokoamme Papunet -verkkopalveluun COPM -haastatteluun soveltuvan kuvaston. Samalla mietimme miten käyttöohjeet olisi parasta julkaista verkossa. Näin osa opinnäytetyöstä siirtyy käytännön työhön hyödynnettäväksi. Samoin olen luvannut kirjoittaa artikkelin Suomen toimintaterapeuttiliiton lehteen sekä tarjoan juttua myös Tikoseen, Tikoteekin tiedotteeseen. Tikoteekki vastaa tällä hetkellä Talking Mats® koulutuksesta Suomessa.

Siirryttyäni pois Tikoteekista omat mahdollisuuteni edistää Talking Mats®:n käyttöä ovat vähäiset. Nyt on jo sovittu, että esittelen Talking Mats® -menetelmää muistisairaiden ihmisten parissa työskenteleville ammattilaisille ja mietimme, missä tilanteissa sitä voisi hyödyntää. Skotlannissa Talking Mats®:a on tutkittu paljon juuri muistisairaiden parissa. Toiveena on, että jossain vaiheessa saisimme digitaalisen version myös suomeksi. Tämä lisäisi Talking Mats®:n käyttömahdollisuuksia.

Jatkossa olisi tarpeen kerätä lisää tietoa toimintaterapeuttien kokemuksia COPM:n suorittamisesta Talking Mats® -menetelmällä. Lisäksi tulisi tutkia asiakkaiden kokemuksia menetelmien yhteiskäytöstä. Myös Talking Mats®:n käyttöä muiden asiakasryhmien kanssa erilaisissa terapiatilanteissa olisi hyvä tutkia.

Lähteet

Craik, J., Davis, J. & Polatajko, H. 2007a. Introducing the Canadian Practise Process Framework (CPPF): Amplifying the context. Teoksessa Enabling Occupation II: Advancing an occupational therapy vision of health, well-being, & justice through occupation. Townsend, E. & Polatajko, H. Canada: CAOT Publications ACE.

Craik, J., Davis, J. & Polatajko, H. 2007b. Using the Canadian Practise Process Framework (CPPF): Amplifying the process. Teoksessa Enabling Occupation II: Advancing an occupational therapy vision of health, well-being, & justice through occupation. Townsend, E. & Polatajko, H. Canada: CAOT Publications ACE.

Ekhom, E. 2015. Kommunikointi autetun asumisen yksiköissä –selvitys.Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki, Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 30.4.2016. http://tikonen.fi/wpcontent/uploads/2016/03/Kommunikointi_autetun_asumisen_yksik%C3%B6iss%C3%A4_Ekholm_TikoteekkiFINAL.pdf

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010.Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki Univercity Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15. – 16. p. Helsinki: Tammi.

ICF. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 2004:4. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Jyväskylä: Gummerus.

Järvikoski, A., Hokkanen, L & Härkäpää, K. (toim.) 2009. Asiakkaan äänellä. Odotuksia ja arvioita vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Helsinki: Yliopistopaino.

Hautala, T., Hämäläinen, T., Mäkelä, L. & Rusi-Pyykönen, M. 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapiaa käytännössä. Helsinki: Edita.

Huuhtanen, K. 2011. Puhetta tukevat ja korvaavat komminikointimenetelmät Suomessa. Kouvola: Oppimateriaalikeskus Opike.

Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa. 2010. Arvioinnin lähtökohdat ja suositukset. Toimintaterapeuttiliiton julkaisu.

Kananen, J. 2015a. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.

Kananen, J. 2015b. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.

Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus -kehitys, riskit ja tukeminen kuntouksen keinoin. Jyväskylä: Oppimateriaalikeskus Opike.

Launonen, K. & Roisko, E. 2008. Viestinnän ja vuorovaikutuksen kuntoutushaasteet. Teoksessa Kuntoutus. Toim. Rissanen, P., Kallanranta, T. & Suikkanen, A. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Law, M., Baptiste, S., Carswell, A., McColl, M. A., Polatajko, H. & Pollock, N. 2005. Suom. M. Kantanen & M-A. Kaukinen. Canadian Occupational Performance Measure: suomalainen versio. 4. p. 2011. Vaasa: Kirjapaino Prodo.

Leskelä,L. & Lindholm, C. 2011. Näkökulmia kielellisesti epäsymmetriseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Haavoittuva keskustelu. Keskusteluanalyyttisia tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta. Leskelä,L. & Lindholm, C. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Murphy,J., Cameron,L. & Boa,S. 2013. Talking Mats. A Resource To Enhance Communication. Skotland: Talking Mats Ltd.

Murphy,J. & Boa, S. 2012. Using the WHO-ICF with Talking Mats to Enable Adults with Long-term Communication Difficulties to Participate in Goal Setteing. Augmentative and Alternative Communication. Vol 28 (1), s. 52-59.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Papunet. 2016b Viitattu 3.4.2016 http://papunet.net/tietoa/keskustelumatto-menetelma-haastattelussa

Papunet. 2016b. Papunet-verkkosivut. Viitattu 30.4.2016. www.papunet.net..

Teachman, G. 2010. Suullinen esitys: ISAAC 2010 Barcelona, Spain 14th Biennial Conference of ISAAC, July 24-29, 2010. Esityksen laatineet: Teachman, G.; Wainer, L. Weinberg, C.; McClement, S. & Franks, L.

Paltamaa, J. ja Anttila, H. 2015. Maailman terveysjärjestön toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus (ICF). Teoksesta Toimintakyvyn arviointi. ICF-teoriasta käytäntöön. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 137. Paltamaa, J. & Perttinä, P. Helsinki: Kela.

Polatajko, H., Davis, J., Stewart, D., Cantin, N., Amoroso, B., Purdie, L. & Zimmerman, D. 2007. Specifying the domain of concern: Occupation as core. Teoksessa Enabling Occupation II: Advancing an occupational therapy vision of health, well-being, & justice through occupation. Townsend, E. & Polatajko, H. Canada: CAOT Publications ACE.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. uud. p. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

TOIMIA toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto 2016. Viitattu 06.04.2016. http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/95/

Townsend, E., Egan, M., Law, M., Manojlovich, M. &Head, B. 2007. Escalating participation in scholarly practice for enabling occupation. Teoksessa Enabling Occupation II: Advancing an occupational therapy vision of health, well-being, & justice through occupation. Townsend, E. & Polatajko, H. Canada: CAOT Publications ACE.

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uud. p. Helsinki: Tammi.

Vilkka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

von Tetzchner, S. & Martinsen, H. 1999. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Vuoti,K., Burakoff, K. & Martikainen 2010. Jokainen hetki on mahdollisuus: Tutkimus OIVA-hankkeen yhteisöllisen työskentelytavan vaikutuksista. Helsinki: Kehitysvammaliitto

Kuvien lähteet

Talking Mats® 2016a. Viitattu 1.5.2016. http://www.talkingmats.com/wp-content/uploads/2013/09/Dementia-and-Decision-Making-full-report2.pdf

Talking Mats® 2016b. Viitattu 1.5.2016. http://www.talkingmats.com/about-talking-mats/#howitworks

Liitteet

Liite 1. Suostumus

Suostumus haastatteluun osallistumiseen

Olen saanut, lukenut ja ymmärtänyt Satu Railosvuon tiedotteen opinnäytetyöstä ja siihen liittyvästä kokeilusta. Tiedotteesta on ollut riittävästi tietoa kokeilun tarkoituksesta, siitä miten tietoja kerätään ja säilyterään. Minulla on ollut mahdollisuus saada lisätietoja suullisesti.

Ymmärrän, että kokeiluun osallistumiseni on vapaaehtoista ja voin sen halutessani keskeyttää milloin tahansa ilmoittamalla opinnäytetyön tekijälle Satu Railosvuolle puh. xxxxxxxxxxx

Suostun osallistumaan kokeiluun vapaaehtoisesti.

Paikka ja aika	Suostumuksen antajan allekirjoitus
Paikka ja aika	Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

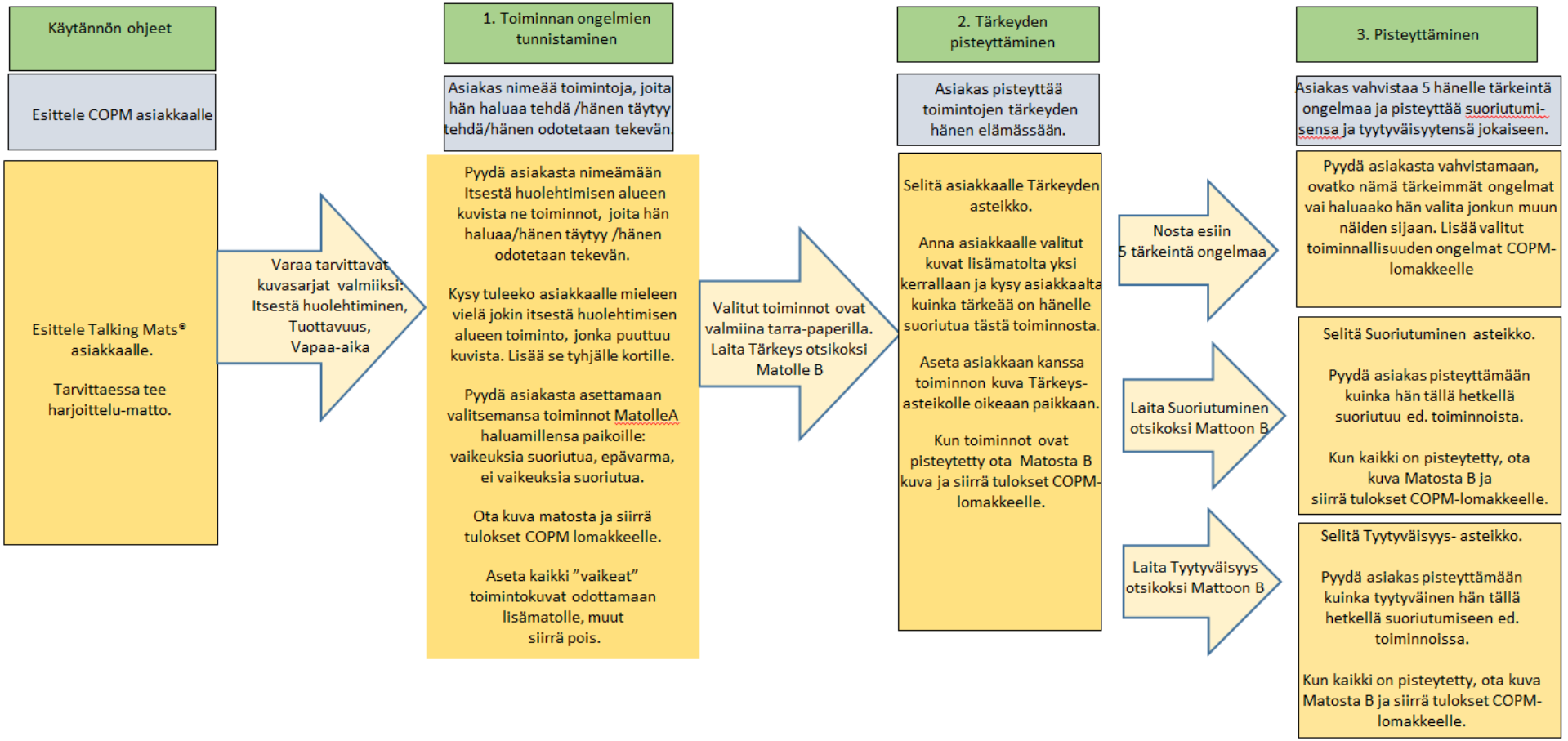
Liite 2 Itsestä huolehtiminen

1. Henkilökohtaiset toiminnot	2. Liikkuminen	3. Yhteiskunnassa selviytyminen
vaatteiden esiin ottaminen	sängyssä kääntyminen	autolla ajaminen
kiinnitys systeemeistä selviytyminen	pyörätuolista siirtyminen	julkisten kulkuvälineiden käyttäminen
vaatteiden riisuminen	kylpyammeeseen meneminen ja tuleminen pois	huollon järjestäminen kuten putkimies
purkkien avaaminen	portaissa käveleminen	tapaamisten sopiminen
nesteiden kaataminen	autoon, taksiin meneminen ja sieltä poistuminen	raha-asioiden suunnittelu
WC:ssä käyminen		laskujen maksaminen
peseytyminen		rahojen käsitteleminen, valuutan vaihtaminen
hampaiden peseminen		veroilmoituksen täyttäminen
kynsien hoitaminen		shoppailu
parran ajaminen		puhelimen käyttö
meikkaaminen		
Seksuaalisten tarpeiden tyydyttäminen		
lääkkeiden ottaminen		

Esimerkkejä kuvista:

Liite 3. Ohje COPM:n suorittamisesta käyttämällä Talking Mats® -menetelmää.

Liite 4

Ohje COPM:n suorittamisesta käyttämällä Talking Mats® -menetelmää – uudelleen arviointi

